

R.Simon

סוכה
השנים

1

מוסף רש"י
ראה בעמ' הקודם
למטה

פתיחון י"ג

כ"ה ס"ה
[על כבוד]

[מוסף פ"ג הי"ט]

הגהות
הב"ח

(6) רש"י ד"ט
ש"ד לנד
מענין ספ"ט
(3) ר"ה לא דק
וכי' כש"מ
וקט' שלש
דכ"ג (3) תוס'
ד"ט לא מסן
וכי' כנסת
גדול כלל
(1) ר"ה תל"ח
וכי' שלש
דקלים כולם
לאח' וכ"ה ק:

גיליון
השנים

נ"ב' וז"ח
דמ"ז ל"ח
מ"ח
ז' ע"ג
ד' ט' ע"ב
כ"ד ק"ט
ח' ט"ו

לעזר רש"י
קשני"ר
ע"ע רמ"מ

עין משפט
ג' פסוק

כ"ד א"מ"י פ"ח תל"ח
לולב הלכה ה' סוכה
פסוק מד' ט"ו ע"ה
ק"י מ"ה ע"ה
[ו]פ"ט ט"ו מ"ה ט"ו
ר"ס [ע"ה]

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

[פ"י ט"ו ע"ה]
כ"ד א"מ"י פ"ח תל"ח
לולב הלכה ה' סוכה
פסוק מד' ט"ו ע"ה
ק"י מ"ה ע"ה
[ו]פ"ט ט"ו מ"ה ט"ו
ר"ס [ע"ה]

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

כ"ה ב' מ"י ט"ו ע"ה
ט"ו ע"ה
כ"ג א"ש ע"ה פ"ח
ר"מ

ואיכא דרמי לזו מירמא. למתני וברייתא ואלג רמיא דידהו אחרת
דלכ"י לשתיהו: שתי תמרות. שני דקלים: גיא בן הנגב. סמוך
לירושלים: שיהא לולב יוצא למעלה מן ההרס. כשם שהיא גבוהה
במנו מכוון: שדרו. לד'ה) שהעלים ארוכים למעלה לאחר שכלמה
מורה אור

ואיכא דרמי ליה מירמא תנן ציני הר הברזל
כשר והתניא פסולה אמר אב"י לא קשיא
כאן שראשו של זה כגניע לצד עיקרו של זה
כאן שאין ראשו של זה כגניע לצד עיקרו של זה
זה אמר רבי מריון אמר ר' יהושע בן לוי
ואמרי לה תני רבה בר מרי משום רבן
יוהנן בן זכאי שתי תמרות יש בגיא בן הנגב
ועודה עשן מבניהם והוה ששנינו ציני הר
הברזל בשורות וזו היא פתחה של גיהנם:
לולב שיש בו שלשה טפחים: אמר רב
יהודה אמר שמואל "שיעור הדם וערבה
שלשה ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא
מן ההרס מפה ורבי פרנך אמר רבי יוחנן
*שדרו של לולב צריך שיצא מן ההרס מפה
תנן *לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנגענו בו
כשר אימא וכדי לנגענו בו כשר מר כדאית
ליה ומר כדאית ליה תא שמע שיעור הדם
וערבה שלשה ולולב ארבעה מאי לאו
כהדי עלין לא לבר מעלין גופא *שיעור הדם
וערבה שלשה ולולב ארבעה ר' מרפון אמר
באמה בת המשה טפחים אמר רבא שרא
ליה מריה לר' מרפון השתא עבות שלשה
לא משכחון בת המשה מבטיא כי אחא רב
דימי אמר אמה בת ששה טפחים עשה אותה
בת המשה צא מהן שלשה להרס והשאר
ללולב כמה הוה להו תלתא והלחא דומשי
קשיא דשמואל ארשמואל הכא אמר רב
יהודה אמר שמואל שיעור הדם וערבה
שלשה והחם אמר רב הונא אמר שמואל
הלכה כרבי מרפון לא דק אימר דאמרין
לא דק לחומרא לקולא מי אמרין לא דק
כי אחא רבין אמר 'אמה בת המשה טפחים
עשה אותה ששה צא מהן שלשה להרס
והשאר ללולב כמה הוה להו תרי ופלגא סוף
סוף קשיא דשמואל ארשמואל לא דק והיינו
לחומרא לא דק דאמר רב הונא אמר שמואל
הלכה כרבי מרפון: *מתני' 'הרס הגזול
'הויבש פסול של אשה ושל עיר הגדרת
פסול נקטם ראשו נפרצו עליו 'או שהיו
ענביו מרובות מעליו פסול ואם מיעטן כשר
ואין ממעטין ב"יש: ג'ה' תנו רבנן *ענף עץ
עבות שענפיו חופין את עצו ואי זה הוא
הוה אומר זה הרס ואימא ויתא בעינן עבות
ולכא ואימא דולבא בעינן ענפיו חופין את עצו
ולכא ואימא דורדף אמר אב"י
דרביה דרבי נועם וליכא רבא אמר מדיא
רבנן קלוע כמין קליעה וחומה לשלשלת והוה
הרס רבי אליעזר בן יעקב אומר ענף עץ עבות
עץ שמעם ענף ופרוי שיהוה אומר זה הרס
תנא עץ עבות כשר ושאינו עבות פסול היכי
דמי עבות אמר רב יהודה 'הוא דקיימי תלתא
תלתא טרפי בקינא רב כהנא אמר אפילו תרי רב
כהנא אמר רבא וחד רב ליה מר בר אמר רב
אמימר לרב אשי אבא "לההוא הרס שומה קרי
ליה ת"ד נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט
כשר ובלבד שחאה עבותו קיימת הא גופא
קשיא אמרת נשרו רוב עליו ובלבד שחאה
עבותו קיימת כיון דנתדי להו תרי עבות
היכי משכתת לה באמא

במד קינא כל שכן דכשר הואיל ונפק
מפומיה דרנ כהנא: אבא לההוא. דמי ומד
הדס שומה קרי ליה: רוב עליו. תרי עבות:
אמא

במד קינא כל שכן דכשר הואיל ונפק
מפומיה דרנ כהנא: אבא לההוא. דמי ומד
הדס שומה קרי ליה: רוב עליו. תרי עבות:
אמא

אמא

שדרו של לולב. ברייתא דפ' האפלת (נדס דף טו וטז)
ל"ה לר' פרנך דתני ארבעה זעירא דמן חכרייה
חמשה שיעורין טפח וקא חשיב שדרו של לולב
ושמואל לא חשיב דלא חשיב ליה חשיב דלא חשיב
ליה חשיב וכו' ארבעה *צא מן ששה להרס
והשאר ללולב.

שדרו של לולב. ברייתא דפ' האפלת (נדס דף טו וטז)
ל"ה לר' פרנך דתני ארבעה זעירא דמן חכרייה
חמשה שיעורין טפח וקא חשיב שדרו של לולב
ושמואל לא חשיב דלא חשיב ליה חשיב דלא חשיב
ליה חשיב וכו' ארבעה *צא מן ששה להרס
והשאר ללולב.

שדרו של לולב. ברייתא דפ' האפלת (נדס דף טו וטז)
ל"ה לר' פרנך דתני ארבעה זעירא דמן חכרייה
חמשה שיעורין טפח וקא חשיב שדרו של לולב
ושמואל לא חשיב דלא חשיב ליה חשיב דלא חשיב
ליה חשיב וכו' ארבעה *צא מן ששה להרס
והשאר ללולב.

שדרו של לולב. ברייתא דפ' האפלת (נדס דף טו וטז)
ל"ה לר' פרנך דתני ארבעה זעירא דמן חכרייה
חמשה שיעורין טפח וקא חשיב שדרו של לולב
ושמואל לא חשיב דלא חשיב ליה חשיב דלא חשיב
ליה חשיב וכו' ארבעה *צא מן ששה להרס
והשאר ללולב.

שדרו של לולב. ברייתא דפ' האפלת (נדס דף טו וטז)
ל"ה לר' פרנך דתני ארבעה זעירא דמן חכרייה
חמשה שיעורין טפח וקא חשיב שדרו של לולב
ושמואל לא חשיב דלא חשיב ליה חשיב דלא חשיב
ליה חשיב וכו' ארבעה *צא מן ששה להרס
והשאר ללולב.

שדרו של לולב. ברייתא דפ' האפלת (נדס דף טו וטז)
ל"ה לר' פרנך דתני ארבעה זעירא דמן חכרייה
חמשה שיעורין טפח וקא חשיב שדרו של לולב
ושמואל לא חשיב דלא חשיב ליה חשיב דלא חשיב
ליה חשיב וכו' ארבעה *צא מן ששה להרס
והשאר ללולב.

שדרו של לולב. ברייתא דפ' האפלת (נדס דף טו וטז)
ל"ה לר' פרנך דתני ארבעה זעירא דמן חכרייה
חמשה שיעורין טפח וקא חשיב שדרו של לולב
ושמואל לא חשיב דלא חשיב ליה חשיב דלא חשיב
ליה חשיב וכו' ארבעה *צא מן ששה להרס
והשאר ללולב.

שדרו של לולב. ברייתא דפ' האפלת (נדס דף טו וטז)
ל"ה לר' פרנך דתני ארבעה זעירא דמן חכרייה
חמשה שיעורין טפח וקא חשיב שדרו של לולב
ושמואל לא חשיב דלא חשיב ליה חשיב דלא חשיב
ליה חשיב וכו' ארבעה *צא מן ששה להרס
והשאר ללולב.

שדרו של לולב. ברייתא דפ' האפלת (נדס דף טו וטז)
ל"ה לר' פרנך דתני ארבעה זעירא דמן חכרייה
חמשה שיעורין טפח וקא חשיב שדרו של לולב
ושמואל לא חשיב דלא חשיב ליה חשיב דלא חשיב
ליה חשיב וכו' ארבעה *צא מן ששה להרס
והשאר ללולב.

שדרו של לולב. ברייתא דפ' האפלת (נדס דף טו וטז)
ל"ה לר' פרנך דתני ארבעה זעירא דמן חכרייה
חמשה שיעורין טפח וקא חשיב שדרו של לולב
ושמואל לא חשיב דלא חשיב ליה חשיב דלא חשיב
ליה חשיב וכו' ארבעה *צא מן ששה להרס
והשאר ללולב.

ספרות השנים

מוסף רש"י
אלא שחזר
ונתגלה. לאחר שפסקו
היום (ע"ז מו).
אבל לא חזר
ונתגלה.
מלכות. דהא מסתה
ועתה הוא (פולין מ).
כי חזר ונתגלה
אמאי חייב לכסות.
הא חסדי ליה בשמטתו
היותו. כיון דכל זמן של
תגלה פטור מלכות
אחיה ליה מכסוי (ע"ז מו).
דהא כסוי ונתגלה
פטור מלכות (פולין מ).

אין רחמי אצל
מצות. אין אמרינן דמי
אלא מלכות. וזו אמרינן
דמי כפסול קרבן הוא
למרינן (סו).
עבר ולקטן. עבר על
דברי חכמים שאמרו אין
מתענין ביו"ט ולקטן
ביום (פולין מ).
לא ילפינן לולב
מסוכה. לפסול בה לא
העשוי. לא ילפינן אל
למזבח. ואין חסד נן
גידה שיהי עשוי מלא
אם כן למדו מרבו ורבי
מרבו עד משה רבינו.
ועמא מקראות הללו לא
לרשע וגידה שיהי נכסו
(שם) וכו' אמרינן נכסיו
רש"י פ"י רעג).

אסא מצראה. גדל על המינר של עדה וממוך שיש לו מקום פני
הוא משפחה ומנלית. ליטנא אחינא אסא מלרעה דהס מרמי:
שלשה בדי עלין לחזק. שלשה נדון וכלל דב וכל שלשה עלין לחזק
דכציר משלשה עלין לא היו ענות: ובראש כל אחד. שיהו עלין
הלחץ בראשי הנדנים אבל בלמנעס תורה אור

באסא מצראה דקיימי שבעה שבעה בחד
קניא דכי נחרי ארבעה פשו ליהו תלתא אמר
אביי ש"מ האי אסא מצראה כשר להישענא
פשימא מהו דתימא *הואיל ואית ליה שם
לוי לא מתבשר קא משמע לן ואימא הכי נמי
עין עבות אמר דתמא מכל מקום תרי איבשו
רוב עליו ונשאר בו שלשה בדי עלין לחזק
כשר ואמר רב חסדא בראש כל אחד ואחד:
נקמם ראשו: תגי עולא בר חיננא נקמם
ראשו ועולתה בו תמדה בשר בעי רבי ירמיה
נקמם ראשו מערב יום טוב ועולתה בו תמדה
ביו"ט מהו י"ש דחיי אצל מצות או לא וחפשוש
ליה מהא דתנן *כסוהו ונתגלה פטור מלכות
כסוהו הרוח חייב לכסות ואמר רבה בר בר
נה א"ר יודנן י"א שנו אלא שחזר ונתגלה
אבל לא חזר ונתגלה פטור מלכות והוינן בה
כי חזר ונתגלה אמאי חייב לכסות הואיל
ואידחי אידחי ואמר רב פפא זאת אומרת אין
דחיי אצל מצות דרב פפא גופא מיבעיא ליה
מיפשיט פשיט ליה דאין דחיי אצל מצות לא
שנא לקולא ולא שנא לחומרא אמרינן לקולא לא
אפיקי מספקא ליה לחומרא אמרינן לקולא לא
אמרינן חיקי *לימא כהנאי עבר ולקמן פסול
דברי רבי אלעזר (ב"ב) צדוק וחכמים מבשרין
סבריה דכ"ע *לולב אין צריך אגד ואת"ל צריך
אגד לא ילפינן לולב מסוכה דכתיב בה תעשה
*ולא כן העשוי מאי לאו בהא קמפלגי דמאן
דפסול סבר אמרינן יש דחיי אצל מצות ומאן
דמבשר סבר לא אמרינן יש דחיי אצל מצות
לא דכ"ע לא אמרינן יש דחיי אצל מצות
*והכא במילף לולב מסוכה קא מיפלגי מר
סבר ילפינן לולב מסוכה ומר סבר לא ילפינן
לולב מסוכה ואיבעיא אימא אי סבירא לן
לולב צריך אגד דכ"ע ילפינן לולב מסוכה
והכא בלולב צריך אגד קא מיפלגי ובפלוגתא
דהני תנאי דרנאי *לולב בין אגוד בין שאינו
אגוד כשר ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו
אגוד פסול מאי מעמא דר' יהודה יליף לקוחה
ולקחתם

לולב הגזול פרק שלישי סוכה

לג

ואימא הכי נמי. תימא מאי ס"ד למוספיה משום שס לוי
מירי דהס כתיב בקרא הא אפי' הירדוף מכשרין אי
לאו משום דכתיב דכתיב דרבי טעם:
נקמם מערב י"ט ועולתה בו תמדה הכי נמי חזר ונתגלה
שכקונטרס הכי נראה ונתגלה הוא
דהא דחיי מעיקרא הוא לקמן
דבתלמי דמי י"ט לא חזר ונתגלה לקמן
גבי אשמוז מעי"ט וגדנא קדשים
פשיטא לן דחיי מעיקרא הוא דחיי
גבי מפרשי נקבה לפסוח כ"פ מי
שהיה עמא (פסחים ד' נה). וכן גבי
התמה של שני שותפים בפ"ק דזבחים
(ד' יג. וס) ובפ"ק דקדושין (ד' יג. וס)
גבי מלוה מביעיה לן וכי תימא הא
דלסקין גבי אשמוז חפשוש דחיי
מעיקרא לא אי דחיי לא דמיין להא
כדפרישנא לעיל דשלי חסד דכידו
ללקט ודחיי' בקדשים מכשרין מה"ט
במסכת זבחים פ' כל הפסולין (דף נד):
(וס) דתנן גבי קבל הכשר ונתן לפסול
יחזיר לכשר ופרקי בגמ' וליחי דחיי
ומחי רב חשי כל שנידו לא אי דחיי
ומחי לא לגמרי דמי להאי דינא דהא
נראה ונתגלה דמי להאי דינא דהא
חפשוש מיני' נראה ונתגלה חזר ונתגלה
אמרינן דכידו ללקט וכן כהניא דהפרס
קרבן והמיר דס דכידו לחזור ואפילו
הכי אמרינן פ"ק דזבחים (ד' יג. וס)
הואיל ונתגלה ידחה עוד אחר בזבחים
פרקי קדשי קדשים (ד' יג. וס) כל
הקדשים ששחמו עד שלא נפגס
הזבוח וחז"ל נפגס הזבוח פסולין
הואיל ונתגלה ידחה חז"ל שביד
לחקן גרודי לחקן כדברי סוה"ל מדמי
הא היה ידיו חסד דכידו נלחט
מכל מקום היה לו לחטט דחיי הואיל
ונפגס מלכות לא נחתיב להאיזו מן
הדחי כדי לחזור ולכסות והא דמייתי
לימא כהנאי מערב ולקטן הוא מ"ט
לדחיי דמי' חסד חז' דחיי משום
דכידו לחקן אלב הא חז' דחיי
לחקן יש דחיי: *והכא במילף לולב
מסוכה קמפלגי. והוא מ"ט לאשמוזין
פלוגתייהו בליקטן כתיב כגון מערב
יוס טוב לאחר שאגד ביו דקטן
פלוגתייהו בליקטן באיסור כגון דקטן
לאשמוזי' דאפילו הכי חכמים מכשרין
לחזן דחיי:
שנים

באסא מצראה שולח
דחיי דקיימי ו' בקעה
ונחרי ר' יעקב דאעתי
רובא ונשתיהו תלמי
כיון דקיימי ביה עבת
כשרה. תע"ז דאעתי
סיפוטא (*). פשימא
ס"א כיון דקיימי ליה אסא
סדרתה שם לוי תיה
קול' ען עבת אגד
היה חסד חז"ל וירושלמי
היה חסד חז"ל וירושלמי
ולולב ר' י"א כרד דחיי
דחיי ר' פה"ה חז"ל
בשנה בת ר' י"א רשתיה
ר' יעקב ורשתיה ר' יעקב
על דעתיה דרבנן פשימין
רקיקן לולב פשה שרדי
של לולב צריך לחיות
ויורא סו דחיי שמה
שלימא שמה. (וס מלאחי
כל דק. כהנינן) ורשתיה
אביי כהנינן דאשמוז.
וחז"ל (פולין ג'). כל

רבינו הגנאל

באסא מצראה שולח
דחיי דקיימי ו' בקעה
ונחרי ר' יעקב דאעתי
רובא ונשתיהו תלמי
כיון דקיימי ביה עבת
כשרה. תע"ז דאעתי
סיפוטא (*). פשימא
ס"א כיון דקיימי ליה אסא
סדרתה שם לוי תיה
קול' ען עבת אגד
היה חסד חז"ל וירושלמי
היה חסד חז"ל וירושלמי
ולולב ר' י"א כרד דחיי
דחיי ר' פה"ה חז"ל
בשנה בת ר' י"א רשתיה
ר' יעקב ורשתיה ר' יעקב
על דעתיה דרבנן פשימין
רקיקן לולב פשה שרדי
של לולב צריך לחיות
ויורא סו דחיי שמה
שלימא שמה. (וס מלאחי
כל דק. כהנינן) ורשתיה
אביי כהנינן דאשמוז.
וחז"ל (פולין ג'). כל

לולב

לולב גזול. הלך מן המסכה ונשארה לה
לולב גזול. הלך מן המסכה ונשארה לה
לולב גזול. הלך מן המסכה ונשארה לה

לולב גזול. הלך מן המסכה ונשארה לה
לולב גזול. הלך מן המסכה ונשארה לה
לולב גזול. הלך מן המסכה ונשארה לה

גנאל דחיי ר' י"א כרד דחיי דחיי ר' פה"ה חז"ל בשנה בת ר' י"א רשתיה ר' יעקב ורשתיה ר' יעקב על דעתיה דרבנן פשימין רקיקן לולב פשה שרדי של לולב צריך לחיות ויורא סו דחיי שמה שלימא שמה. (וס מלאחי כל דק. כהנינן) ורשתיה אביי כהנינן דאשמוז. וחז"ל (פולין ג'). כל

כדאמרינן לעיל דסליק בחד הוצא, וכשמחלקין אחד לשנים או לר' נקראין חופיא, וכדאמרינן בפ' הגזול³⁷³ האי מאן דגזול לולב ועבדינהו הוציא, כלומר שניתק העלין ממנו, קני גזל הוציא ועבדינהו חופיא קני, והיינו כשחלק התוציא לשנים או לג' דעביד בהו שינוי מעשה, ואלו לפי ר' האלפסי ז"ל לא אתי שפיר שדחוק הוא לומר דגזול לולב ועבדיה הוציא שחלק הלולב לשנים בשדרתו, והוציא ועבדיה חופיא שגזול חצי לולב וניתק העלין ממנו³⁷⁴, וגם בירושלמי³⁷⁵ מוכיח כפירוש הראב"ד דקאמר נפרצו עליו נעשה כמי שנחלקה התיומת, דאלמא כשם שחלוק התיומת הוא שנחלקו במקום³⁷⁵ רחבן א' לשתיים לארכן. דאילו לפירוש הרי"ף ז"ל מה ענין נחלקה התיומת שהוא חלוק העלין, לנפרצו עליו שהעלין שלמין אלא שניתקו³⁷⁶ חבורן, היינו של ר' אלפסי ז"ל לא נא' בגמרא לפי שהוא פשוט, שכל שניתקו במקום חיבורן עד שאין עומדין מאליהם כדרך גדילתן פסול, ואע"פ שעומדין ע"י אגד ובלבד כשרוב העלין כן, אבל בעומטן ושיאה שדרו של לולב מכוסה מעלין כשר³⁷⁷.

ואימא חרות י"י בע"י כפות וליכא. כלומר דבע"י שיאה ראוי לכפית³⁷⁸, משא"כ בחרות. ואימא תרתי כפי [תרתי כפי]³⁷⁹ דתמרי. פי' שאינו יוצא אלא בשני לולבין, ומהדרי כפת כתיב³⁸⁰. ואימא תרתי כפי [תרתי כפי]³⁸¹ דתמרי. ליה.

[לב, ב] אמר רב יהודה אמר שמואל שעור הדם ועיבה ג' טפחים י"י ולולב ד' פי' והו' שיעורם למטה, ואם רצה להוסיף מוסיף.

כמשנה בדי"ה נפרצו ע"י בהערות שם. 373 בבא קמא צו, א. 374 כן פי' הרמב"ן בהשגות להל' לולב להראב"ד ע' מד, והביאו הר"ן במתני' וגם כתב שאין זה במשמע ע' מד, חסר כאן: המתוים, כך נפרצו עליו שנחלקו במקום. 376 חסר כאן: ממקום. 377 וכ"כ הר"ן ע"י שיש. 378 לפנינו: אימא חרותא. 379 וכן פי' רש"י, והרמב"ן בהשגות להל' לולב ע' מה כתב: ועוד שהרי פסלו חרות משום דבעינן כפות וליכא, ואע"פ שאפשר לאגדו ולהעמידו כדרך לולב, אלא כפות כברייתו אמר רחמנא. 380 לפנינו כתוב רק פעם אחת "תרתי כפי". 381 ורש"י פי' אחרת. 382 ויקרא כג, ט. 383 וכן פי'

כדי שיאה י"י יוצא מן ההדס טפח. פי' אפילו עם העלין³⁸⁰. ורש"י אמר שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח. וכן הלכה, ולעולם³⁸¹ אם הוסיף בגובה ההדס הערבה כמה³⁸², הוא צריך שיצא מן הלולב טפח משדרו, והיינו דפרישו לה כל חד מגינתו, ולא קאמרי' סתמא לולב ארבע עם העלין או לבד מעלין.

גופא שיעור הדס כו'. קס"ד דר' טרפון הדס ד' טפחים בעי, ופריש רב דימי דלעולם שיעורו ג' טפחים, אלא שמוסיף בטפחים, דאמה בת ששה טפחים עשה אותה בת ה', ויוסיף לכל טפח חומש, והו' להו' ג' טפחים של הדס ג' טפחים וג' חומשין. ואקשינן דהא שמואל פסק כר' טרפון ואכשר להו' לעיל בג' טפחים, ופוחת ג' חומשין, וליכא למימר דלא דק לקולא. ואסיקנא דר' טרפון הוא פוחת משיעורן של טפחים שתות, דאמר בת ה' טפחים עושה אותה בת ששה טפחים קטנים, נמצאו ג' טפחים קטנים שנוטל (ל) הדס [בת] ב' טפחים ומחצה, שהם י' גודלין, וכן הלכתא, וכי קאמר שמואל ג' טפחים לא דק ולחומרא לא דק.

ורבינו אלפסי ז"ל כתב בהלכותיו דברי שמואל כפשטו, ואיהו נמי לא דק³⁸³, והו"ל לפרש שהם טפחים קטנים שיש בהם עשרה גודלין, ומסתברא דרבי טרפון מורה הוא שאין הלולב מוסיף אלא טפח כדי לנענע בו, והא דקאמר והשאר ללולב³⁸², דומנין דבעי ליה כוליה אם הוסיף בשיעור ההדס, וכדכתבינא לעיל³⁸³. וי"א³⁸⁴ שהטפח ההוא ג"כ טפח קטן, ונמצא שיעור לולב ד' טפחים קטנים, ואילו היו שלמים היו י"ו גודלין³⁸⁵, חסר מן הג' טפחים שהם

הרא"ה, ועי' רש"י. 384 כגו' כ"י"מ בדק"ס. 385 חסר כאן: לולב. 386 ע' מש"כ רבנו לעיל במשנה ד"ה נקטם. 387 לפנינו: ר' פרנך אמר ר' יוחנן. 388 וכ"כ הר"ן וריצ"ג ע' צו והמאירי. 389 בר"ן: אפילו כמה. 390 צ"ל ה', 391 וכ"כ הר"ן, ועי' מש"כ בדעת הרי"ף ההשלמה והמ"מ פי"ו מלולב הי"ח. 392 דמשמע דבעי לאמה שלימה ללולב. (ובתוס' נדה כו, א ד"ה שדרה הלשון הוא: צא מהם ג' להדס ואחד ללולב). 393 בדיבור הקודם, והרא"ה כתב: ומאי דאמרי' השאר ללולב, לא דוקא כל השאר, אלא לאפוקי דלא צריך תו להדס. 394 וכ"כ הר"ן בשם י"א. 395 חסר כאן:

י"ב שלישי גודל, חסר מהם שתות נשאר עשרה שלישי גודל, שהם ג' גודלין ושליש גודל, נמצא שיש בלולב י"ג גודלין ושליש גודל, וכ"כ בתוספות³⁸⁶. והרב החסיד רבינו יונה ז"ל נתן סימן לדבר מי בעל דברים יג"ש אליהם³⁸⁷, כי הלולב שאומרים עליו דברים דהיינו ברכת הלולב שיעורו יג"ש, שלשה עשר ושליש. ונראין דברי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל שכתב שלא חלק רבי טרפון בטפח העודף בלולב כלל, ומודה הוא שצריך כדי לנענע בו טפח שלם של ד' גודלין, ויש ראייה להכריע מדאמרינן במס' נדה פרק המפלת³⁸⁸ תמשה שיעורן טפח וחשיב חד מינייהו שדרו של לולב, ואתם טפחים שלמים הם, ואליבא דרבי טרפון דהלכתא כותיה³⁸⁹, דאיהו לא פליג בטפח זה, אלא דנקט השאר ללולב כדברי חכמים, נמצא שיעורו של לולב י"ד גודלין, כי הג' טפחים הם קטנים והרביעי הוא טפח שלם, וכן עיקר. ת"ר ענף של י"י, עבות וכו', רבא אמר מהבא האמת והשלום אהבו. והכי מצינו למימר גבי כופרא³⁹⁰, אלא דנקט חזא מינייהו, ובהכי סגי לן³⁹¹. הי"ג רבא אמר ענף עץ עבות עץ שענפיו

ועכשיו שהם ד' קטנים השלשה מהם הם עשרה גודלין כמו שכתבנו, והטפח אם היה גדול היו בו ארבעה גודלים. (והמוקף מיותר). 396 ד"ה צא, וכ"כ רש"י. וכ"כ ההשלמה וריצ"ג ע' צו ותהשלמה והמכתם והמאירי. 397 שמות כד, יד. 399 כו, א. וגם שם כתב רבנו כמש"כ כאן, והר"ן לא הכריע במחלוקת ר"י והרמב"ן, ודעת הרא"ה כהרמב"ן. 400 והתוס' הג"ל כתבו דהיא דהמפלת לא אתיא כר' טרפון, והוא משום דס"ל כר"י החסיד דאף טפח זה הוא טפח קטן, והתוס' בנדה שם ד"ה שדרה תירצו וי"ל דמכל מקום כיון דאיכא שם טפח עליה חשיב ליה הכא עם שאר טפחים. אי"ג טפח דלולב לא קאי אטפחים קטנים, ולא קאי קטנים כ"א אטפחים של הדס. ומתירוצם השני נראה שלא ס"ל כהרמב"ן אלא סוברים דלולב כל טפחיו נמדדים בטפחים גדולים ושיעורו יז גודלים. 401 צ"ל עץ. 402 בע"א. 403 וכ"כ הרא"ה רבא אמר וכו' והואיל ונוקב דיו בקוצים ליכא ביה שלום וה"ה דגבי כופרא דאמר אבוי לרכיה דרכי נעם, היה אפשר לרבא נמי למימר האמת והשלום אהבו, וכפי' הרא"ה בדברי רבא כן מפרשים גם התוס' בדי"ה האמת, אמנם לפי' רש"י דמפרש: וזה אינו לא אמת ולא

חופין את עצו. ול"ג⁴⁰³ עץ שטעם עצו ופריו שוה, דהא מענף עץ עבות ליכא למדרש הכי, שהרי אין בכתוב זכר פרי, וגבי אתרוג הוא דדרשינן הכי⁴⁰⁶. היכי דמי עבות אמר רב יהודה⁴⁰⁷ דקיימי תלתא טרפי בחד קינא. פי' שבכל קו וקו יש ג' עלין סביב בשורה אחת⁴⁰⁸.

רב כהנא אמר אפילו תרי וחד. פי' אע"פ שאין שלשתן עומדין בשורה, כי הא' עולה או יורד מענו בקו.

רב אחא בר רבא מהדר אתרי וחד אמר י"י הואיל ונפק מפומיה ררב כהנא. פי' כדי לקיים דבריו ולהראות לתלמידיו שהלכה כמותו, ואף על גב דאיך דקיימי כלהו בחד קינא עדיף טפי⁴¹⁰.

א"ל מר בר מר י"י לרב אשי אבא אההוא הדס שוטף קרי ליה. יש שפירש⁴¹² הדס שאינו גמור נקרא שוטף, כעין שקורין לבכור מן האם בוכרא סיכלא, פרק יש נוהלין⁴¹³. והנכון שנקרא הדס שוטף ע"ש שאין עליו הולכין כסדר וכשורה, והוא כשוטה שאין לו סדר ושיטה⁴¹⁴.

ד"ת"ר נשרו רוב עליו ונשתירו⁴¹⁵ טיעוט כשר, ואוקימנא בחסא מצרא' דאיכא ז' טרפי בתד' קינא, וכיון דתתרי להו ד' פיישי להו תלתא.

שלוש שהוא עשוי לסם המות. יתכן שכופרא אינו עשוי לסם המות, ועי' תוס' שם שהקשו על רש"י אמאי מפרש ברבא אחר מאב"י, דבאב"י מפרש רש"י דמשום דעוקצין את הידים. ואולי זה היה קשה לרש"י דאמאי רבא לא פירש כן גם לעיל בכופרא, ולכן פי' ברבא כנ"ל. ומש"כ התוס' דכל חד שייך אתרוייהו אשור דרש"י לא ס"ל כן דמ"ל דכל חד מינייהו שייך רק לפסוק זה ולא לשני. 404 וכן גי' הרא"ה והילקוט וכי"מ בדק"ס. 405 כ"ה הגירסא לפנינו. ועי' בהגהות מא"י שעל גליון הרי"ף שהגירסא ברי"ף היתה: שטעם עצו וענפיו שוה. ולגירסא זו ל"ק קושית רבנו, ועי' דק"ס. 406 לקמן לה, א. 407 חסר כאן: והוא. 408 ורש"י כתב שיוצאין מתוך עוקץ אחד, ועי' תוס' ד"ה תלתא. ובצירוף החיים ע' קג כתב: וההדס דלכשר הוא ג' עליו שיורדין בעוקץ אחד. וי"מ שלשה עליו סביב העץ זה כנגד זה ואינם גבוהים זה מזה, וכזה נוהגים. 409 כגו' כ"י"מ ורי"ף כ"י בדק"ס. 410 וכ"כ רש"י דתלתא בחד קינא כל שכן דכשר. 411 לפנינו: אמימר. 412 גם הר"ן כתב את שני הפירושים. 413 בבא בתרא קכו, ב. 414 וכ"כ מהרא"ה שמפרש כן. 415 חסר כאן: בו.

ובהדס דעלמא שנשרו מקצת עליו לא פי תלמודא מה דיני, אמ"ד 416 שצריך שיהא כולו עבות ואם נשרה מכל שיעורו אפילו עלה א' פסול, וכדאמרינן לעיל 417 עבות תלתא לא אשכחינן, אלמא בעי' כולו עבות, והכא אמרינן ובלבד שתתא עבותו קיימת ואומר 418 בדאשתתירו תלתא בקינא, דאלמא בפחות מכאן לא הוי עבותו קיימת 419. אבל מורי נר"י 420 אומר דכי אמרינן דבעינן כלו עבות היינו שיהא כל השיעור מין 421 עבות, דקיימי תלתא בחד קינא, דאי איכא בכוליה שיעורא חד קינא דלא הוי עבות פסול, והיינו דאמרינן עבות ג' לא משכחינן כלומר ממין עבות 422, אלא שנשרו מקצת עליו, כל זמן שרובן קיים שנשאר בכל קן וקן ב' עלין כשר, ושפיר 423 מיקרו עבות, והיינו דאמרי' כיון שנשרו תרי עבות היכי משכחת לה, דאלמא כל היכא דלא נשרו תרי שפיר הוי עבות, דאי לא לימא כיון דנשרו עליו עבותו קיימת היכי משכחת לה 424, וכי יבשו עלין שהעלין קיימין וכלו עבות הקלו יותר, שהכשירו בשיש ג' עלין לחין בראש הבד כדלקמן 425, וכן עיקר.

[לג, א] עין עבות אמר רחמנא מ"מ. ולקמן 426 אמרינן ערבי נחל אמר רחמנא מ"מ, ופירוש שניהם דכי קפדינן אשם לזוי היינו היכא דאפקיה רחמנא בשם פרטי 427, כגון אוזב

416 וכ"כ הר"ן בשם ויש מי שאומר. 417 בעמוד זה, ולפינו: השתא עבות שלשה לא אשכחינן. וכ"כ העיטור דאית דדייק מינה הכי, והעיטור חולק עין וסובר שמספיק ג' בדי עבות בראש כל אחד ואחד וא"צ שיהא כולו עבות. 418 צ"ל: ואוקימנא. וכ"ה בר"ן. 419 עי' הגהות הב"ח על הר"ן. 420 וכ"כ הר"ן בשם הרא"ה, ועי' חיי הרא"ה לקמן לג, א ד"ה ת"ר יבשו. 421 בר"ן: ממין. 422 חסר כאן: אבל כל שהוא ממין עבות. וכ"ה בר"ן. 423 בר"ן: דשפיר. 424 כתב ע"ז הר"ן: ואין ראוי להקל בכך שאין ראייתו ברוכה. וגם העיטור כתב: אבל דידן (שיש בהם שלשה בקן אחד) מכי נשר חד פסול, וסופו כתחילתו. ועי' בהערה 512 מש"כ בפני הראב"ד לספרא. 425 לג, א. ועי' ציור החיים ע' קג. 426 לד, א. 427 וכ"כ הרא"ה. ועי' תוס' ד"ה ואימא. 428 כמבואר לעיל יג, א. 430 כן מפרש הר"י אלא שהוא מפרש דבכל אחד ואחד מהשלש נשארו שלשה עלין לחין עיי"ש, ועי'

ונדחה דאיבעיא לן לקמן 442 אם חוזר ונראה, ומי שנראה ונדחה חמור יותר מדחוי מעיקרו, וכדאמרינן לקמן 442 דחוי מעיקרו פשוט מינה, נראה ונדחה חוזר ונראה לא תפשוט מינה, ודין הוא שאין זה שהיה דחוי ולא נכנס לכלל הכשר מעולם, כזה שכבר נראה ונכנס לכלל הכשר ונדחה ממנו, דכיון שיצא מן הכלל שוב אינו חוזר 443. והא דאתינן למפשט בעיין מההיא דכסוי הדם דהוי נראה ונדחת דחמיר, בכל שכן אתינן עלה 444, דכיון דנראה ונדחה דחמיר טפי אמרינן אין דיחוי, כל שכן בהא דבעי' דקיל טפי דהוי דיחוי מעיקרו, וסלקא בתיק"ו. מיהו לקמן בשמעתין אפשט"ו 444 דדחוי מעיקרו לא הוי דחוי, ודכוותה בתלמודא, ואפשר דהכא נמי לא סלקא בתיק"ו אלא ההיא דכסוי הדם, דלא ידעינן אי תנא מפשט פשיטא ליה או מספקא ליה, ולא ידעינן לאיפלוגי ביניהו למימרא דאף על גב דההוא ספיקא, דחוי מעיקרא לא הוי דחוי. ולקמן ברירנא דדחוי מעיקרו לא הוי דחוי, אבל נראה ונדחה חוזר ונראה הוי ספיקא, ואולינן בה לחומרא, זו שיטת רבננו 445. ולא נהירא. וכי האי בעיא איבעיא לן במס' ע"ז 446 גבי ע"ז שבטלה גוי לולב מהו למצוה, אי אמרינן יש דחוי או לא, ולא אפשיטא, ומסתברא לי 447 דלא דמי ההוא דהתם וההוא דלעיל 448 דנקטם ראשו להא דהכא, כיון שיש בידו למעטן ולתקנן לא חשיב דחוי, אבל גבי נקטם ראשו שאין בידו להעלות בו תמרה ובידי שמים הוא, דלמא יש דחוי, ולהכי סלקא בתיק"ו. מיהו עיקרא דמלתא דר"ל ור' דימי דהתם 449 ליתא, דלולב של ע"ז שנשלו אפילו קודם ביטול יצא, דמצות לאו ליהנות נתנו כרבא 450, ואפ"ה 451 בדיעבד. בתלוש אסור להדיוט קודם בטול, מדאצטריך לטעמא דלאו ליהנות ניתנו, כדברירנא בדוכתא 452, אבל

בו תמרה ביו"ט מהו, ולא בעי אם עלתה בו תמרה מערב יו"ט. 442 בע"ב. 443 עי' רש"י בע"ב ד"ה תפשוט מינה. 444 וכ"כ הרא"ה. 445 וכ"כ ההשלמה והר"ן. 446 מ, א. 447 וכ"כ תוס' ד"ה נקטם והר"ן בשם אחרים עיי"ש, וכ"כ רבנו בחידושו לע"ז שם. 448 צ"ל וההוא דהכא דנקטם ראשו לההוא דלקמן. 449 בעבודה זרה שם. 450 לעיל לא, ב. 451 נראה שצ"ל: ואפילו בעבדו בתלוש דאסור להדיוט וכו'.

לכתחלה לא יטול קודם בטול, אבל לאחר בטול אפילו לכתחלה שרי, ומשום דחוי ליכא, דכיון דקודם ביטול נמי בדיעבד יצא, לא חשיב דחוי כנ"ל. לימא כתנאי עבר ולקמן כו'. פי' ולא סגיא דתהוי פלוגתא דהני תנאי אלא או בדחוי מעיקרו או בתעשה ולא מן העשוי, ומעיקרא ס"ד לא בעינן בלולב תעשה ולא מן העשוי, ופלוגתא בדחוי מעיקרו, ואסיקנא דפלוגתיהו אי חשיב תעשה ולא מן העשוי, ובלולב צריך אגד קא מפלגי, אלא דכ"ע דחוי מעיקרו לא הוי דחוי, ולא אמרינן דלכ"ע דחוי מעיקרו הוי דחוי, משום דהכי משמע טפי, דהא הכי אסיקנא לקמן 453.

[לג, ב] ואת"ל 454 צריך אגד הזמנה בעלמא היא. פירוש כיון שהוכשר קודם י"ט לא חשיב דיחוי כלל, שאין האגד עושה דחוי ואע"פ שמצוה לאגדו, שאין האגד אלא הזמנה בעלמא ואינו דוחה, מיהו לדברי רבי יהודה צריך לחזור ולאגדו, דלא ליהוי ליה תעשה ולא מן העשוי 455, דצריך לאגדו בכשרות למ"ד צריך אגד, כדאמרינן לעיל 456 בהרי"א.

והא אכ"י ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות ופרקינן דאית ליה הושענא אחריתו. פי' הרב בעל הערוך ז"ל 457 שאף על פי שהוא מתקן גמור, אין דין פסיק רישיה ולא ימות אלא כשהוא נהנה ממלאכתו, אלא 458 שעושה בלא מתכוין, והביא ראיות רבות לקיים סברא זו. ולא היא כדברירנא בפרק קמא דכתובות 459, אבל ה"פ דהא לא חשיב מתקן אלא כשצריך למצותו, אבל כשאינו צריך לו אינו חשוב מתקן 460 עד שיתכוין לו, והרי הוא כמלקטו מהרס שוטת, שאינו מתקן. ואדק"ל אמאי לא שרינן ליה לכתחלה דנימא מתוך

ועי' תוס' לעיל לא, ב ד"ה באשרה. 452 בע"ז שם. ועי' גם מש"כ רבנו לעיל לא, ב. 453 בע"ב. 454 גי' זו כתבו תוס' ד"ה לעולם בשם אית ספרים דגרסי. 455 והתוס' שם כתבו על גירסת רבנו דלא יתכן כלל דאי צריך אגד א"כ מיפסיל משום תעשה ולא מן העשוי. 456 יא, ב. 457 ערך פסק. 458 בכ"י: "כיון" במקום "אלא". 459 בחידושים שלפנינו שם ו, א ל"מ. 460 וכן דעת רש"י, ועי' תוס' ד"ה מודה.

6

א פלג אה כעב כב
ב וישר ויבשר לרי
ג פלג אה כעב כב
ד וישר ויבשר לרי
ה פלג אה כעב כב
ו וישר ויבשר לרי
ז פלג אה כעב כב
ח וישר ויבשר לרי
ט פלג אה כעב כב
י וישר ויבשר לרי

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

שערן עמה וחד מיניהו שדרו של לולב ומשנתו די הכי דהקן כולה עתה עתה הכי נמי ספח של שדרו של לולב ותמלא שיעורו י"ד גולגל לפי האלפא עתה עתה ספח של: **מתני'** הדם הגזול והגש פסול. גזול משום מלוה הבאה בעבירה ופסול כל שצפה אפילו בצבולין לרי' ויחנן כמו שכתבתי במשנתו ויבש פסול במקדש כל שצפה אצל צבולין משני וחלקן ר"ל להכשיר ויש לפסול מ"ט הסדרות שכתבתי במשנתו גבי לולב: של אשרה ושל עיר הגדחת פסול. כמו שפירשתי בלולב: **רש"י** על פלג אה כעב כב: **תורה אור**

המרה כמו שכתבתי במשנתו שאין להחשיב בה מנהג דרכי של תמרה לפנות אלה כעין: כפרו עניו. כמו שפירשתי בלולב: עניו. פירי שבו דומה לענבים: ואין ממעיין ארזי ביו"ט. משום [דגרא] דמתקן מנה ולא שרו ליה משום: **מתני'** הדרם הגזול אוהיבש פסול של אשה ושל עיר הגדחת פסול נקטם ראשו נפרצו עליו או שהיו ענביו מרובין מעליו פסול ואם מעימן כשר ואין ממעימן אותן ביו"ט: **גמ'** י"ד ע"פ עין עבות עין שהוא עבותו שיענפו ב דופין את עצה הוי אמר זה הדרם ותר עין שהוא קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלתוהו הדרסרא בןיעקב אומר ענף עין עבות עין ששמעם עצה [ב] ופירו שהו הוי אמר זה (ה) הדרם תאנא עבות כשר ושאינו עבות פסול הוי דמי עבות אמר רב יהודה כגון דקיימא תלתא תלתא כחד קינא רב כהנא אמר אפילו תרי וחד רב אחא בריה דרבא מהדר אתרי וחד (ג) הואיל ונפק מפומיה דרב כהנא א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא להורא הדרם שומה קרי ליה. ת"ד נשור רוב עליו ונשתתיו בו מיעוש כשר ובלבד שתתא עבותו קיימת ומשכרת לה *באסא מצדאה

דקיימי שבעה שבעה בקינא דאף על רבנן רובא פשו לרוה תלתא בקינא ורוה ליה עבות וכשר. תנו רבנן ג' יבש רוב עליו ונשתתיו בו שלשה בדי עליהם לחים כשר אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד: נקטם ראשו: תני עולא בר חנינא ד נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר ואיפסיקא הלבחא לקמן כרבי טרפון דאמר אפילו שלשתן קטומין הלכך ליש עלתה בו תמרה ולא שנא לא עלתה בו תמרה כשר: או שהיו ענביו מרובות צמיעליו פסול: *אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמר המקום יהיה בעורו בל"ש אלא שחרות אבל ידקות מיני הדרם וכשר *א"ר פפא ואורומת בשחרות דמיין דאמר רבי חנינא האי שחרור אדום הוא אלא שלקה: ואם מעימן כשר ואין ממעימן ביו"ט: תאנא ואם עבר וליקטן כשר *חנינא לולב בין שהוא

ובלבד שהיה עבותו וליקטמה (בראש סר) [בדאשתייר] תלתא בקינא דלגמא כפומה (ו) מאלן לא מיקרי עבותו קיימת אצל הרא"ה ז"ל סובר דכי אמר' כשי' כוליה עבות הייט שיהא כל האישור ממן עבות דקיימי תלתא כחד קינא וחי איכא ככוליה שיעורא חד קינא דלא היי עבות פסול משום הכי אמר' דעבות שלשה לא אשכחין אצל כל שהוא ממן עבות חלה שכשור מקתת עליו כל שנשאר רוב ככלן וקו והייט שני עליו כשר דאי שפיר מיקרי עבות דהייק לה מדלאמרינן בגמרא כיון דתתרי עבות היי משכחת לה דלגמא כל היכא דלא נתתי תרי שפיר מיקרי עבות דהו ליה יומא כד תתרי מניה כלל עבותו קיימת היי משכחת לה ואין רחוי להקל בכך שאין רחוינו ברורה [ר"ל] יבשו רוב עליו ונשתתיו בו שלשה בדי עליו לחין. פי' שלשה קנין שיש בכל אחד ואחד ג' עליו ופירש רב חסדא שיהא קו אחד כהנא כל אחד קו אחד רוב עליו ונקטם לה חליבא דר' ישמעאל דאמר לקמן שלשה הדסים משום דלכתלה בעינן שלשה הדסים משום טיי מלוה אצל חין ה"ג דמדינא כהדס אחד בני (י) שיש קו אחד לה כהנא כיון דמדינא כהדס אחד בני לדברי מי שסובר כן כמו שכתבנו לפנינו בשיעורא דשמיאל. וכבר הראב"ד ז"ל דדוקא לחין אצל כחושין לא דלע"ג דטלן כחושין כשרין כדליתא בבביתא בגמרא הייט דדוקא כולן אצל לא יפה כחו של כחוש לגליל על היבש כש שיפה כחו של לא. ואחרים אומרים לוחים דקאמרינן הייט למשועי יבשים אצל הוא הדין דכחושים בני ורחוי לחוש לדברי הראב"ד ז"ל ומסתברא שכנסו שראשו של הדרם כשהוא לח מלי על הכל כן כשהוא יבש פסול אח הגל: **וערתה** זו תמרה. מן תמרה כעין הגמלא בעלי של ערבה וכבר הרב אלפסי ז"ל ואסיקא לכתלה כהדס כרבי טרפון אפילו שלשה קטומין וכו' ואין דבריו ז"ל בזה נכונים דנקטם ראשו דמתני' לאו קטומין דר' טרפון כמו שפירש לפנינו בס"ד הלכך בנקטם ראשו דמתני' ליכא מאן דפליג דפסול מיהא אם עלתה בו תמרה כשר דדוקא כשנקטם ראשו מערב יום טוב ועלתה בו תמרה מערב יום א' נמי נקטם ראשו מערב יום ועלתה בו תמרה ביו"ט משום דהוי דחיי מעיקרו לפי שמשכנתו ביו"ט לא היה רחוי כלל ודחיי מעיקרו לא היה רחוי אלא מלת דהכי אסיקא בגמרא [דף נב:] גבי ענביו מרובין מעליו דלם מעימן ביו"ט כשר כיון דהוי דחיי מעיקרו ומיהא משמע דמיפסא בעינן דמכשיר לן בגמ' בנקטם ראשו מערב יום ועלתה בו תמרה ביו"ט אם לא אכל נקטם ראשו *ועלתה בו תמרה ביו"ט נמי נקטם ראשו מערב יום ועלתה בו תמרה ביו"ט והדר חידדי מלה עליו וחרת דחיי וסוב איט ונראה דתמרי ספי דחיי מעיקרו משום דההוא הוי כחילו לא כל לגמול עד ענביו וחרתים ומתמירין עוד לומר דלע"ג דגבי ענביו [מרובין] מהקין דחיי מעיקרו לא הוי דחיי לא פשטינן מניה בעינן דלעלתה בו תמרה ביו"ט משום דחאלי הכס עליו שבידו עין מעימן ורקן ביו"ט מעל מרובין כדוה הוא ומשום הכי לא הוי דחיי אצל הכה בנקטם ראשו חין כיון כלל שעתה בו תמרה ומיהא הוא דענביו מרובין מעליו לאו בידו לתקן לגמרי משכין ליה דהי הכי אפי' נראה ונראה לא הוי דחיי דהכי תאן במסכת זבחים פירק כל הפסולין [דף נד:] קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר ופירשין עלה ולהוי דחיי ופירק רב אשי דכל שבידו לתקן לא הוי דחיי ודלע"ג דנראה ונראה הוא והייט טעמא משום דההוא בידו לגמרי לתקן דמלוה נמי איכא אצל הכה חין בידו חלה בעבירה דהא חין ממעיין אותן ביו"ט: **דבר** זה רבינו הגדול אמר. רב: ואם עבר וליקטן כשר. ומפרש בגמ' כשהשחרור מערב יום דהי דחיי מעיקרו אצל

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

הגדה דרי
א) ל' כי
ב) ל' כי
ג) ל' כי
ד) ל' כי
ה) ל' כי
ו) ל' כי
ז) ל' כי
ח) ל' כי
ט) ל' כי
י) ל' כי

ספר גז'ור

עשרת הלכות חובב הדברות צ

למגל פסול אמר רבא לא אסרין (נד) אלא לפניו שעקמו כלפי פניו אבל לאתריו ברייתו היא (נה) וצדין כלפנים דמי ופסול (נו) נפרצו עליו פסול נפרדו עליו כשר ואר"פ (נז) נפרצו דעביד כי חופיא ורש"י ואבן גיאות פ"י דהיינו (נה) פירשו העלין מן העלין מן השדרה ואין מחוברות אלא ע"י אגיד חופיא שקרין אשקוב"א נפרדו מחוברין הן אלא שנפרדו כעין תרותא ואייתי ראייה מדטרסין ב"ה הנוול האי סאן דנול לולבו מחכירו ועבד"י הוצי קני הוצי ועבד"י חופיא קני אלא חופיא הוצין הניתקין סמקסין ונחטבו מן השדרה ה"ע נתלשו ונפרצו מן השדרה ולא דייק (נח) דהא לא קאמר נפרצו דעביד (ט) אלא כחופא קאמר אבל הוצא לא הוי אלא מצוברין הן עם השדרה (ס) אלא שנפרצו חסרין שאם נפרצו ונחטבו מן השדרה פשיטא דפסולי רוב יהודאי (סא) כתב דעביד הוצי חופיא (סב) נפרדו דאפירי אפרודי ודומה לחיות ששבר וא"צ לדבקי לכפתור ר"א יאנגנו מלמעלה (סג) והלכתא כה"ק ואמר רבינו אבן גיאות אעפ"י שנהנו כל ישראל לבקש לולב כפות ועומד שלא נפרדו העלין ומניחין את שנפרדו ואעפ"י שלא ניטלו התיומית • ובמקום שאין מצוי נפרדו ולא ניטל התיומית כשר • ולא איירי אם חסרה אתת מן העלין • ומגננא להיות שם בלא חסרון אבל נטרקי העלין של שדרה כשר שלא ניטלה התיומית ובעי ר"פ (סד) נחלקה התיומית סה • מסתברא נחלקו ברוחב הלולב ולא ניטלו והתיומית היא העלה שבו נטמאים השדרה • ת"ש דאמר (סה) רב סתנן אריב"ל נפלה התיומית פסול • ואעפ"י שלא נפלה שלשה העלין מראשו אלא תיומית רבדה • נפלה ה"ה כנקטם ראשו ופסול סאי לאו ה"ה לנחלקי • לא נפלה שאני דהא חסר ליה ואית דאברו נחלקו התיומית נעשה כאילו ניטלה התיומית ופסול • והלכתא כלישנא בתרא • ובין שניטלה התיומית רבדה בין שנחלקה התיומית רבדה ברוחב שהן ב' עלין תאומים שבראש השדרה ה"ה כנקטם ראשו ופסול • אבל נסדק באורך כשר • ודייקינן מינה מדאמרין ה"ה כבו שניטלה התיומית ש"ם ניטל עלה שאניע התיומית כשר • ורבוותאי פירשו (סו) תיומית הוא נבא דהוצא היכא דנטמא דהו לשני צדדי העלה ומשוי להו שכל אהת ואהת

השרישי עין עבות

ת"ר (ה) עין עבות (א) עין שהיא עבות ד"א עין עבות עין שענפיו חופין את עצמו הוי אוסר זה הדם ת"ר (ב) קליע כמין קליעא דומה לשלשלת זהו הדם ראב"י אוסר עין עבות שמעם עצו ופריו שזין ואיזה זהו הדם תני עבות כשר שאני עבות פסול ה"ד עבות (ג) אר"י כגון דקאי תלתא פרסא בקנא חרא ותרי בחד הדם שופתה קרמ"י ליה וכן (ד) בעורא הוא אוסר צאו ההר והביאו עלי זית וכו' הייטו הדם הייט עין עבות (ה) הדם שופתה לטובה עין עבות ללולב ות"ד נשרו רוב עליו ונשתחירו בו מיעום כשר ובלבד שתתא עבותו קיימת ומשכחת לה באסא מצראה דקיימו ו' מרפי בקינא דכי נטרד ד' פשו להו ג' אבל ירדן סבי נשר תד (ו) פסול וסופו כתחילתו ח"ד (ז) יבשו רוב עליו ונשתחירו ג' בדי עלין לחין כשר בכל בד ג' עלין לחין דפחות מג' בדי עלין אין עבות אר"ח ובראש כל א' וא' מסתברא תחלתו כסופו שאם ג' בדי עבות בראש כל א' וא' כשר ולא בעי' כל שיעורא עבות והא דאברין (ח) השתא עבות בת ג'ם לא משכחת לה באמצא בת ג'ם היכי משכחת לה שאם היא ארוכה לא נמצא בה עבות בת קנינן שרוב הארוכות הדם שופתה הוא שאין מצוי אלא במקטנים ופי' אחר מצאתי מהגאונים השתא עבות ג' ולא משכחת לה לדברי בר א' שלא יהא בו ענף ויהא כולו עבות בד' ה"ם משכחין דיהא בו עבות ולא יהא בו ענף אחר (ט) ואין לי ליישבה ואית (י) דדייק (י) מינה אבל ג'ם של הדם בעי' עבות •

הדם
נתיבות שמאל (ט) וניכסא דלין דעביד כי חופיא : (ה) סוכה ל"ב כ' : (ז) דעת הראב"ד והרא"ש עיי"ש ודיוקא ממילא דכנא השתא עבות ג' לא משכחין ל"ב כ' :

הדביר

יש"ש היקיצ : (סו) שעל כל העלין כו' אבל הר"ן כ' דדווקא רוב עלים צעין וכ"כ הרא"ש כס"י ו' וכ"ד בעור ס' תרמ"ה ובש"ע שם סעי' ג' : (סא) נסדקה לאורכו נחלקה לרחבו • ועיין בחי' ריב"ל ס"כ דהאי נחלקה היינו לרוחבו ולכן צעין רובא דווקא יש"ש היקיצ ולזה נוסף קלח לפי' רבינו חז"ל שם מנזרח דנסדקה היינו לרוחבו יעו"ש וכו"ה צר"ן יעו"ש היקיצ והאם כן היינו דלא כרבינו דלרבינו חמיר רוחבו מאורכו ולכר"ן ומי' ריב"ל הוא לסיק יעו"ש היקיצ :

פתח
קמטים ועיין צרי"ף סה"א גורם מכווייהו כוון וקוון ועיין ר"ש ס"י ד' וצ"ל שם ועיין חוס' ל"ב ח' ד"ה קוון כו' ונח"ל ס"י ס"י מש"כ בזה ועיין בערוך ערך כוון וערך קוון יעו"ש ועיין ס' תרמ"ה סעי' ח' : (נד) אלא לפניו כו' שם ל"ב ח' : (נה) ולדדין כמלפניו דמי ופסול כל"ל וכ"כ שם הרי"ף והרא"ש כס"י ד' ועיין יעו"ש סעי' ח' : (נו) נפרצו עליו כו' שם כ"ט ב' : (נז) נפרצו דעביד כי כו' שם ל"ב ח' : (נה) פירשו העלין מן השדרה ואין מחוברות כו' כ"ל : (נח) דהא לא קאמר נפרצו דעביד כי הולא סה"א כי חופיא קאמר כו' כ"ל • ור"ל ח' הוה אמר דעביד כי הולא סה"א דה"ה דחשביהו מן הלולב אבל מדקאמר כי חופיא אלתא לאו הכי הוא ועיין חוס' כ"ט ב' ד"ה נפרצו כו' ונח"ל ס"י ג' וצ"ל שם יעו"ש היקיצ : (ס) אלא שנפרצו נטרקין כו' ופי' חוס' והרא"ש דנחלקו כל גבי העלין יעו"ש ועיין צרי"ף ס"י יו"ד מנזרח רבינו יעו"ש ועיין ס' ערבה חות ט' : (סא) כחצ דעבדין הול' חופיא כ"ל והוא כפי' רבינו : (סב) נפרדו דאפירי אפרודי כו' שם ל"ב ח' : (סג) והלכתא כה"ק • ובסג"א כ' בשם חו"י דבעינן שיאגדנו מלמעלה אבל עינתי צרי"ף ס"י ש"ז ולא הכריע שם הדון עם מי יעו"ש והרמב"ם כ' צפי' המשנה דלין הלכה כר"י וכן בחבורו לא הזכיר שיאגדנו מלמעלה וכ"כ כל הסמקסין ובס' הגר"ם ס' ק"ה סק כר"י : (סד) נחלקה הסיומית מהו כו' שם ל"ב ח' : (סה) רב מהון אריב"ל כו' כ"ה צ"ק ל"ז ח' אבל בסוכה שם אי' ר' יוחנן בשם ריב"ל יעו"ש וצרי"ף ור"ש ס"י ו' לא זכר לה זס ולא זס רק ריב"ל לחוד יעו"ש : (סו) תיומית הוא נבא דהולא דהתאים להו לשני צדדי העלה ומשוי להו כחד שכל ח' כו' כ"ל ח' ה"ה הרי"ף ועי"ש צרי"ף ס"י ו' והב"ע כ' כ' הוה נבא דהולא דהיב"א דצדיקו אהדין דהוא דלתמיהו להו ומשוי להו חד נחלקה מהו ח' כנפרצו עליו דמי ופסול או כנפרדו עליו וכשר יעו"ש והוב"א ס' צרי"ף וצתום ל"ב ח' צרי"ף נחלקה כו' ובצ"ק ל"ז ח' ד"ה נחלקה כו' ויש לפרש שכוונתו כפי' הרי"ף אבל חוס' צ"ק כ' דכוונתו כפי' הגאונים • והעסק שם ס' על נפרצו עליו במתחיתן שהיינו שכל עלה נחלק לשנים במקום שמתוברין עיין לעיל חות ס' ור"ח מתי קייבטיה לי' לר"ם לכן הסיבור דרך צרי"ף לפי' הגאונים אבל בלחמ י"ל שכוונתו כפי' הרי"ף • וזה כוונת הרא"ש שם בסוכה ס"י ח"ל ולפי מתי ספי' חוס' נפרצו כי חופיא חין לפרש כפי' הרב אלפסו דהיינו נחלקה הסיומית ולכן אמרו דפי' ח"ג כפי' ח' הגאונים עכ"ל ופאטו כוונתו כמ"כ והב"ח הניח שם ללא לורך (ועיין בס' הפרדס ס' קל"ד וס' המנהיג ס' י"ז) ועיין בס' שערי השוכה ס' ש"ז

יג בזמן הזה שלט עושין שמי ימים טובים וכו' וכן כותבם וכו'. כלומר כשם שבשמימי עזרה יושבין ואין מצרכין כן כותבם וכו'. אבל הכתוב שאין מצרכין בשמימי עזרה אינו מתייחס שיהא כספן דל"כ הי"ך אלא מצרכין ביו"ט שמי שהחיימו ומתחלה כך חקקו שבעה יו"ט שמי ונכרך מספן ואפילו השתא משום מוכב אנוחיהו צידוהו אט עושים כמותם אבל כותבם ואלהדונוטם העמידו חכמים דכרייהם על דין חורב שהם חייבים מספן דסביקא דאורייתא לחומר וכיון דספן הוא א"ן מצרכין לדעת רבינו וכמ"ס ה"ה. אלא ה"ס כי היכי דלא ליטו לזאלי ביו"ט ואפי"ן דביו"ט שמי של ספן עבדין יו"ט ומצרכין על ספירה העומד הכא שאפי' דכספן אחד אט מקדשין ומצרכין לישב בסוכה ואיכא למתחש ספי לזאלי א"ן דכיון דבקיאי קייבועא דירחא הוי ספירה העומד דאורייתא וא"א לדהוהה ולא אט ברכה משום השתא בעלתא וכו' דלא חקקו בעלוב שיטלו בלא ברכה משום דהוי בנבולין דרבנן. א"ן משום דאיהו ביה איבור טלמול:

פ"ו מ"י שלא עשה סוכה וכו' שמתנה כל שבעה. פירושו דקרא דאמר חז"ן בסוכות חמשה לך שבעה ימים הי"ך בסוכה חמשה לך כפי זה יום שבעה הימים שמתנה ואפילו ביום האחרון אם לא עשית קודם לכן: פ"ק ז ב וענף ע"ן ענף האמור בתורה הוא כהדס וכו' ע"ן סיחא שלשה עליו או יתר על כן בנכסול אחד וכו'. כחכסור וז"ל חתנו הנאמרים שצריך שיכא כל שיעור אורך ההדס ענבו ואם לאו סמול. ובעל כפיסור כתב אפילו א"ן כי צד רק פעם אחת להשא כחד קינא כשר וכ"כ הרמב"ם ע"כ. ואינו מוצא מקום על מה שיכתוב למר קן כדברי רבינו שהרי דבריו סתומים כדברי בגמרא:

ערבי

עליהן בשעה [ג] שתלאן ואמר איני בודל מהן כל בין השמשות הרי זה מסתפק מהן בכל עת שירצה. שהרי לא הקצה אותם ולא חלה עליהן קדושת הסוכה ולא נחשבו כמותה:

יג בזמן הזה וכו'. מסקנא ס' ללג וערכה (דף מ"ו) וכלכחא מיכא יתביק כדתי לל מצרכין. וכחכ רבינו וכן כותבם ואלהדונוטם וכו'. ודבר זה סוכה רבינו כל המטה שאין מצרכין על ספן. והשתא ככלותה פרק ר"א דמילה ק"י הוא וכו' לדעתם נאדר סגנונה שבגמרא מדליקין (דף כ"ג) אמרו שם שמתצרכין על נר חנוכה אקב"ו. והשתא הי"ך אט רב נחמן אמר מלא סוכה וקבא שם מדמלי שאין מצרכין על הפרשת משפוחיה אלמלא שאין מצרכין על הט"ס דכרייהם וחייבין אפי' דה"י דכרייהם כפי ברכה ספק דכרייהם לא והוא ספק דכרייהם ואמרו החס כי היכי דלא ליזלולו ביה ורבא מחרז סירוז אחר על קושיא דמחלי ואמר רוב עמי הארץ מעשרין כן. לפי דעת רבינו רבא אפי' חולק על אפי' דודאי ספק דכרייהם לל כפי ברכה אלא פירוקא אהרינא הוא דמפסק דמחלי וכבר האריך בזה הרמב"ם ז"ל. ולד"ה כיון שהברכות מדכרייהם אין מצרכין אותן על הספק ומספק שפע ק"ל עובר או נפל ללג אפי"ן שחוזר וזומע או טפל ללג מן הספק אפי' מצרכין. ובהשגחה שיפס אחרת למר דרבא פליג דאזכירי וכל ספק כפי ברכה ה"ן מדמלי מפני שהרוב מעשרין והי"ט הרמב"ם ז"ל דין זה ב"ש"ס כ"ה כה"ס מדליקין וכן אחרון של ר"ה העלה שהשנים רשאות לנכך על המטות שהן פסולות כמ"ס פרק שני וכ"כ לדבריו כותבם ואלהדונוטם ודבריו א"ע. ולדעת רבינו ודאי שאין כותבים מצרכין והיאך יאמרו וזו וכן פסולות:

יד גמר מלאכול וכו'. על המשנה נגמר מלאכול שהבנהו למעלה אחר גמ' (דף מ"ח) לדיון שאינו יכול לפחות כס ביום השמיני ביו"ט ואין לו מקום להרדי לא כליו מניח כס אט כהר ואם הוא סוכה נחלש מעילי כה מאפי מיכלא ומבואר בהלכות:

פ"ו מ"י שלא עשה סוכה וכו'. מחלתקס רכי אליעזר ומחמיהם פרק סימן (דף כ"ג) וקיי"ל כחכמים דעושין סוכה כהו"ל על מועד עצי סוכה אסורין וכו'. ס"ק (דף ס') אמר רב שעתה משום ר"ע מנין לעמי סוכה שאסורין כל שבעה ס"ל חג הסוכות שבעה ימים ועוד מבואר שם. ומבאנו"ס שבפרק הכניסו בתפכה יו"ט (דף מ"ג) שמעתי דלא מהי פוט חנאי כעמי סוכה דמטע וכן פירק וכן דעת רוב המפרשים ז"ל. וכחכ רבינו שבעה ימים לפי שמתאר בפרק ללג וערכה (דף ל"ו) דשמימי נמי אסור מדיון מהו דאחוקאלי לנין השתא דאחוקאלי לכו"י יומא אכל בהשעמי אפילו לדיון מותרת וכן נפקה הלכה שם גבי אמרו דעמי רבינו שה"ס לסוכה וכ"כ מן האורחים ז"ל. ויש מן האחרונים מולקטין ואלוהי"ן הסוכה ומיהא אפילו בתשיעי:

פ"ו וכן אוכולין וכו'. כרייתא ס"ק (דף י"ג) וכיו"ס כ"ה המביא (בינה ל"ה) סככה וי"ט שמתחם וכהנהו אסור להסתפק מהן עד מולאי פ"ק ז א כפות המרים וכו'. ס' ללג כגאל (סוכה ל"ב) א"ל אפי' לרבא ממחלי דה"ל כמות חמרים ללג הוא אומר חרותא אמר ליה געיק כמות וליכא דכר פסום הוא: פ"ב פ"ו ע"ן וכו'. שם (דף ל"ה) מבואר ונס זה פסום: וענף ע"ן וכו'. אמרו שם (דף ל"ב) הג"ה עבות כשר ופשוט עבות פסול ה"ד עבות אחר ר' יהודה והוא דקיימי תלתא תלהא קרמי בקינא ואסביקא חס דמרי וחד הדס שופה הוא. ובהשגחה א"ל ונריך שיכיה כן כל השיעור או רובו ע"כ. ואפי' אמר טען דקוקא דכא כל מה שאינו עתס הוא ליה כמין אחר ונהסר השיעור:

הלכות לולב

פרק שביעי

א יכפות תמרים האמורות בתורה הן חריות של דקל כשיצמחו קודם שיתפרדו העליון שלהן לכאן ולכאן אלא כשיהיה כמו שרבינו והוא הנקרא לולב: י"ב פ"ו ע"ן הדר האמור בתורה הוא אתרוג. וענף ע"ן עבות האמור בתורה הוא ההדס שעליו חופין את עצו. כגון שהיה י"שלושה עליון או יתר על כן בנכסול אחד. אבל אם היו שני העליון א"ז א"ז כ"ה תרכח פ"ג ט"ס: ב טור כ"ה תרכח פ"ג ט"ז: ג טור כ"ה תרכח פ"ג ט"ז: ד טור כ"ה תרכח פ"ג ט"ז: ח ט"ז כצור כ"ה תרכח:

כהלכה ועמרה בקרמין ובהדיון התאוריים ותלה כס הגוזים והאספקוס והקדים ורמונים ופרכילי ענבים ענבות של שבלים יי"ט שמתחם וכהנהו אסור להסתפק מהן עד מולאי פ"ק ז א כפות המרים וכו'. ס' ללג כגאל (סוכה ל"ב) א"ל אפי' לרבא ממחלי דה"ל כמות חמרים ללג הוא אומר חרותא אמר ליה געיק כמות וליכא דכר פסום הוא: פ"ב פ"ו ע"ן וכו'. שם (דף ל"ה) מבואר ונס זה פסום: וענף ע"ן וכו'. אמרו שם (דף ל"ב) הג"ה עבות כשר ופשוט עבות פסול ה"ד עבות אחר ר' יהודה והוא דקיימי תלתא תלהא קרמי בקינא ואסביקא חס דמרי וחד הדס שופה הוא. ובהשגחה א"ל ונריך שיכיה כן כל השיעור או רובו ע"כ. ואפי' אמר טען דקוקא דכא כל מה שאינו עתס הוא ליה כמין אחר ונהסר השיעור:

לחם משנה

יג בזמן הזה שלט עושין שמי ימים טובים וכו' ואין מצרכין לישב בסוכה (וכן כותבם ואלהדונוטם וכו'). כתב הראב"ד ז"ל דכל ספק כפי ברכה ומה שאין אט מצרכין בה' הוא מפני שהן שני דברים הנכונים ודברי הרב האלפסי כחוק ללג וערכה דאמר אי יום סוכה הוא ללג שמימי עזרה וכו' ע"כ. ואם השאל לדברי הרב האלפסי ז"ל כיון שהוא סוכה כדברי רבינו דכל ספק לא כפי ברכה כמ"ס ה"ה ואמר דעמי ההלכות פרק ר' אליעזר דמילה ק"י הוא וכן הר"ן ז"ל כפי' נחש מדליקין על ה"סא דמצרכין על נר חנוכה למה ליה למר דשפטיה דקייין

בזמן הזה שלט עושין עד ליתכ בסוכה. פ' ללג וערכה (דף מ"ו): וכן כותבם ואלהדונוטם וכו' עד מצרכין מספן: כתב הראב"ד ז"ל דאפי' חייבין לנכך ע"כ. ואפי' אמר כהר כתיב זה פרק שמימי הלכות מילה ושפתח תפוחיו ז"ל להחמי לוי"ל ז"ל על זה ע"כ: גמר מלאכול עד ולפתח. פרק ללג וערכה (דף מ"ו): מ"י שלא עשה סוכה עד שמתנה כל שבעה. פרק סימן (דף כ"ג): עצי סוכה עד סוף הספן. פרק המביא כ"ה יין (דף ל"ה) וע"כ דיכיה (דף ס'):

פ"ו כמות חמרים עד נקרא הדס שופה:

הנהו מייבנות

[א] אבל להעמיד השולחנות והספלים לסדן לצורך הלילה אסור דאין יו"ט סוכן לחבריו דומיא דהצעת הפסח: [ב] וגם אין שייך בהן סוקצה ברחמ"ם ואם נפלו חולין אותן שנית או שובחו עד אחר יו"ט ואלו הר"ם. והראב"ה מספק בשם הג"ה עברי סוכה שנפלו בשבת אסוריה באכילה וכו' ומה"ל ללשמן ומחזיקין נפלו בחול אסוריה באכילה ומחזיקין לקיבן:

ומ"ש בכפוף דוקא כששדרתו כפופה וכו'. כן כתב הרא"ש גן או זקן שלא שיהיה שחין וכפופין למטה: ומ"ש רבינו ודוקא בתשונה אבל הר"ן החמיר ואמר דאף כשעליו כפופין נראשו דפסול ונכון להזהר כדבריו נ"ל:

תרמו א דרשו חכמים שענפיו מכסין את עציו וכו'. רש"י כפופות [עכ"ל] ואף על פי שהר"ן כתב אמתניחין דנקטם ראשו ללולב

(י. ד"ה נקטם) וזה לשונו שמה שאלמרו צריחא לולב כפוף סדוק בעלה אמצעי אמרו ומשמע דמיפסל בכל שהוא לפי שעשו ראשו של לולב כמותו של אמרוג (לה): דכל שהוא פוסל צו הרא"ש כתב בתשונה (כלל ד' סי' י) מה שכתב שיש להחמיר שלא ללאת ללולב כפוף לא מקטנר לי שאין להוסיף על הפסולים שנתנו חכמים וכפיפת הראש לא מיקרי כפיפה דכיון דכולו זקוף רק שעליו העליונים כפופים מעט לא מיקרי כפוף ואני אזהב יותר ללאת צו לפי שאין העליון נחלקים וחיומתו קיימת עד כאן (ו):

פסול. אבל עקום לאחוריו כשר: ו ואם כפוף בראשו פסול ודוקא כששדרתו כפופה אבל עליו כפופין בראשו כמו שדרך להיות בהרבה לולבין כשר:

סימן תרמו

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן הדם הפסול והכשר:

ג וענף עץ עבות דרשו חכמים שענפיו מכסין את עציו א והיינו הדם. והיכי דמי עבות דקיימי תלתא ב בחד קינא פירוש שיוצאין שלשה עליון סמוכין זה לזה בעיגול אחד שאין אחד נמוך מחבירו: א(ב), ד ואם יצאו הרבה בקן אחד ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא שלשה בקן אחד כשר (ה) אפילו נשרו רובם כגון שהיו שבעה ונשרו מהם ארבעה ונשארו שלשה: א(ב), ה (ו) ואם נשרו רוב העליון של שיעור העבות פסול ג (ס"א) היו בו תלתא תלתא בקינא כשיעור אורך ההדס ונשרו רוב העליון פסול (ז)

פרק לולב הגזול מנו רבנן וענף עץ עבות עץ שהוא עבות שענפיו חופין את עזו הוא אומר זה הדם ופירש רש"י ענף עץ עבות עץ שכולו ענף שהעץ מחופה בעליון על ידי שהן עשויין נקליעה ושוכבין על אביהן עכ"ל וכתב הר"ן (טו: ד"ה גמי) דייקי עבות: והיכי דמי עבות דקיימי תלתא תלתא בחד קינא. מיתרא דרב יהודה שם ופירש רש"י ← שלשה עליון בקן אחד יוצאין מתוך עוקן אחד והתוספות והרא"ש כתבו דוממלא גדולה היא זו דלינו מני שיוצאין מתוך עוקן אחד ופירש הרא"ש בעוגל אחד כמו שכתב רבינו וכן כתב הר"ן (סג) שלשה עליון במקום אחד זה נדר זה עכ"ל:

7 ← ב היו בו תלתא תלתא בקינא בשיעור אורך ההדס ונשרו רוב העליון פסול. כן היא הנוסחה ברוב ספרים ונמקלם ספרים כתוב ואם נשרו רוב העליון של שיעור העבות פסול וכבר האריך בית יוסף בפירוש הנוסחאות ולי נראה דמה שכתב הרא"ש ונפרטו דמתניחין דפסול היינו שנשרו רוב עבות של שיעור הדם ונשמיר המיעוט עכ"ל שלא היטה דעתו לומר שנכל העבות של שיעור ההדס נשר ממנו הכונ מכל קן וקן ונשמיר המיעוט דהיינו שלא נשאר בכל קן וקן רק עלה אחד וכן לא היטה דעתו לומר שרוב הקיטין של שיעור

תרמו ג(א) וענף עץ עבות חכמים דרשו שענפיו מכסין את עציו והיינו הדם. כפרק לולב הגזול (לג:): והיכי דמי עבות דקיימי תלתא בחד קינא. ופירש רש"י (סג) שלשה עליון בקן אחד יוצאין מתוך עוקן אחד וכתב הרא"ש (סי' ה) ודוממלא גדולה היא זו דלינו מני שאלו מעוקן אחד ומיקרי שפיר כשהם סמוכין זה לזה בעיגול אחד שאין אחד נמוך מחבירו אף על פי שלל אחד בעוקו וכן נראה מדברי הר"ן (טו: ד"ה גמי):

א(ב), ד ואם יצאו הרבה בקן אחד ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא שלשה בקן אחד כשר אפילו נשרו רובם כשר ונבלד שמהא עבותו קיימת ומפרש בגמרא דמשכח לה גאסא מנראה דקיימי שבעה שבעה נחד קינא דמי נחרי ארבעה פשו להו תלתא: ואם לא היו אלא שלשה בכל קן ונשר מהם יתבאר משפטו בסמוך: א(ג), ה היו בו תלתא תלתא בקינא כשיעור אורך ההדס ונשרו רוב העליון פסול [א]. שם חגן גבי הדם נפרטו עליו פסול וכתב הרא"ש (סי' י) וזה לשונו כתב בעל העיטור (ה' לולב לא ע"ג) נפרטו דהדס וולוב לא שנתלשו מן השדרה דאם כן נפרטו דהדס היינו נשרו וצריחא קמי נשרו רוב עליו [כשר] ובלבד שמהא עבותו קיימת אלא נפרטו מחובר הוא אלא שנפרך ונסדק לסדקים שמים ושלש עד כאן ודבריו אינם נכונים מה דנשרו דצריחא כל העבות קיימות אלא שנשרו העליון הימורים על העבות ונפרטו דמתניחין

דרכי משה

(ו) וכן נוהגין ודלא כדמשמע מדברי הר"ן בפרק לולב הגזול דף של"ו ע"א דאף בעליון יש לחוש:

פרישה

כמו שדרך להיות בהרבה לולבין כשר. הרא"ש בתשונה ואני אזהב יותר ללאת צו לפי שאין העליון נחלקין וחיומתו קיימת: תרמו (ה) אפילו נשרו רובם וכו' ונשארו שלשה. ל"ע אי דוקא שלשה קאמר ולא שנים או הוא הדין שנים כיון שנשאר רוב ההכשר וכמו שכתב אחר כך פסול עד שיאמר רוב העליון של ההכשר: שענפיו מכסין וכו'. זה לשון הגמרא דף ל"ב ואימא זמא פירש רש"י עץ זית עליון ארוכין ולוסיין ומתוך שהם מרובין מכסין את העץ ומשני בעיני עבות דהיינו מעשה שרשרות שיהיו מורכבין זה על זה כמו הדם (שלין עושין) [שהן עשויין] נקליעה ושוכבין על אביהן: שיוצאין שלשה עליון סמוכין. פירוש ואחד רוכב על

חדושי הגהות

תרמו [א] לפני הים יוסף היה נוסחא אחרת בספרי רבינו וכמוטאר דבריו:

הגהות והערות

תרמו א בדרפוס פייבי די שאקו שלוניקי ובכתה"י הגירסא "עצו" וכן הוא בגמרא שלפנינו: ב בסוף הנדפס עם דפוס בית יוסף וברפוסים המאוחרים וברפוס שלפנינו הגירסא "דקיימי תלתא בחד קינא", וברפוס פייבי די שאקו ספר שלוניקי מנוסחה ובטור הנדפס עם דפוס בית יוסף ובכתה"י הגירסא "תלתא תלתא" וכן הוא בגמרא שלפנינו: ג כן הגירסא בטור הנדפס עם

דפוס בית יוסף וברפוס שלפנינו, ולפני חידושי הגהות היה גירסא זו: ד כן הגירסא ברפוס פייבי די שאקו מנוסחה ספר שלוניקי ובכתה"י, ובטור הנדפס עם דפוס בית יוסף איתא שני הגרסאות (ואם נשרו רוב העליון של שיעור העבות פסול) (ס"א) היו בו תלתא תלתא בקינא כשיעור אורך ההדס ונשרו רוב העליון פסול). ועיין בית יוסף וב"ח:

היינו שנשטרו רוב עבות של שיעור הדם ונשמע עכ"ל ומשמע שרואה לומר שאם כל שיעור אורך ההדס היה עבות ונשטרו רוב העלין כלומר רוב הקיינים אפילו לא נפל מכל קן אלא עלה אחד פסול זה כפי דברי הגאונים שפוצרין שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות הן כמו שכתב רבינו בסמוך: אב"י רבינו ירוחם (ני"ח ח"ג נח ע"ד) כתב והקשו על צעל העיטור ופירשו שנפטר רוב עבות של שיעור הדם כלומר שנשטרו ונשמע המיעוט כלומר מהשלשה עלין של הקן האחד שקצבו נפטר השנים ונשמע האחד ולפיכך פסול עכ"ל ואם זו

היתה כוונת רבינו יש לגרום כנוסחי דגמטי ואם נשטרו רוב העלין של שיעור העבות פסול אלא דקשה לי דמשמע שאם נשטרו רוב העלין מכל קן וקן כשרה ומיהו אפשר שהוא סוגר דעת הרמב"ם שאכתוב בסמוך אבל מלשון הרמב"ם שאכתוב בסמוך שכתב בשם הרמב"ם נראה כפירוש קמא דנשטרו רוב הקיינים מיירי ואפילו לא נשטרו מכל קן אלא עלה אחד אף על פי שעדיין נשארו שני עלין פסול: כתבו הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול. כן דעת הרב המגיד (פ"ו ה"ב) דכוליה שיעורא צעין עבות דהא כל מה שאינו עבות הוה ליה כמין אחר ונחסקר השיעור: ומ"ש רבינו שדעת הרמב"ם כדעת העיטור שאפילו אין בו אלא פעם אחת תלתא בחד קינא כשר. אינו מוצא מקום על מה שיטמון לומר כן בדברי הרמב"ם שהרי דבריו (פ"ח ה"ה) ז' סתומים בדברי הגמרא: ומ"ש ואדוני אבי ז"ל הכריע בדברי הרמב"ם דלמצוה בעינן כל שיעור עבות ולעיקובא ברובו ואפילו

ההדס ממילא כשנשטרו רוב עלין של קן אחד נמי פסול ולצעל העיטור שמכשיר אפילו בקן אחד של עבות ממילא נמי אינו פסול כשנשטרו אלא אם כן לא נשמע רוב העלין בשום קן ולהכרעת הרמב"ם כדברי הרמב"ם אינו פסול אלא אם כן שלא נשמע רוב השיעור של ההדס עבות שלמות או רובן שאפילו בקן אחד שהוא מן הרוב אם נשטרו ממנו שני עלין פסול מאחר שלא נשאר רוב שיעור ההדס עבות ופשוט הוא לדעת הרמב"ם אפילו אם נשטרו העלין מכל קן וקן אם לא נשטרו רוב עלין של קן אחד מכל קן וקן כשר מאחר שנשארו שני עלין שהן הרוב של עבות וכדעת הרמב"ם ורבינו נמשך אחר דעת הרמב"ם ואין חילוק לענין הדין בין הנוסחאות כמו שמשב הבית יוסף אלא הפירוש בשניהם אחד ורצה לומר שאם נשטרו רוב העלין מן הקן דהיינו שלא נשאר רק עלה אחד בקן באותו קן שהוא מן שיעור ההדס ולא מן היתרון פסול והיינו דתנן נפטר עליו פסול ואחר כך כתב רבינו מחלוקת המחברים דין העבות וכתב כחצו הגאונים וכו' דמיינה נמי שמעינן דפלגי נשטרו העלין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכדפי' וכן היא דעת הר"ר ירוחם ללא פסלין כנפטר אלא בשלא נשאר רק עלה אחד ונשטרו השנים מן הקן עיי"ש ואף על גב דמשמע בגמרא דנאסא מנראה דהיינו שהיו שצעה עלין בקן ונשטרו ממנו אינו כשר

אם כן שנשארו שלשה עלין בקן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ונשמע עבות שלם אבל כשלא היו מתחלה רק שלשה עלין כשר אם נשמעו שני עלין כיון שלא נשטרו רובן: כתבו הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול. כן דעת הרב המגיד (פ"ו ה"ב) דכוליה שיעורא צעין עבות דהא כל מה שאינו עבות הוה ליה כמין אחר ונחסקר השיעור: ומ"ש רבינו שדעת הרמב"ם כדעת העיטור שאפילו אין בו אלא פעם אחת תלתא בחד קינא כשר. אינו מוצא מקום על מה שיטמון לומר כן בדברי הרמב"ם שהרי דבריו (פ"ח ה"ה) ז' סתומים בדברי הגמרא: ומ"ש ואדוני אבי ז"ל הכריע בדברי הרמב"ם דלמצוה בעינן כל שיעור עבות ולעיקובא ברובו ואפילו

היה רוב עלין של קן אחד נמי פסול ולצעל העיטור שמכשיר אפילו בקן אחד של עבות ממילא נמי אינו פסול כשנשטרו אלא אם כן לא נשמע רוב העלין בשום קן ולהכרעת הרמב"ם כדברי הרמב"ם אינו פסול אלא אם כן שלא נשמע רוב השיעור של ההדס עבות שלמות או רובן שאפילו בקן אחד שהוא מן הרוב אם נשטרו ממנו שני עלין פסול מאחר שלא נשאר רוב שיעור ההדס עבות ופשוט הוא לדעת הרמב"ם אפילו אם נשטרו העלין מכל קן וקן אם לא נשטרו רוב עלין של קן אחד מכל קן וקן כשר מאחר שנשארו שני עלין שהן הרוב של עבות וכדעת הרמב"ם ורבינו נמשך אחר דעת הרמב"ם ואין חילוק לענין הדין בין הנוסחאות כמו שמשב הבית יוסף אלא הפירוש בשניהם אחד ורצה לומר שאם נשטרו רוב העלין מן הקן דהיינו שלא נשאר רק עלה אחד בקן באותו קן שהוא מן שיעור ההדס ולא מן היתרון פסול והיינו דתנן נפטר עליו פסול ואחר כך כתב רבינו מחלוקת המחברים דין העבות וכתב כחצו הגאונים וכו' דמיינה נמי שמעינן דפלגי נשטרו העלין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכדפי' וכן היא דעת הר"ר ירוחם ללא פסלין כנפטר אלא בשלא נשאר רק עלה אחד ונשטרו השנים מן הקן עיי"ש ואף על גב דמשמע בגמרא דנאסא מנראה דהיינו שהיו שצעה עלין בקן ונשטרו ממנו אינו כשר

אם כן שנשארו שלשה עלין בקן למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ונשמע עבות שלם אבל כשלא היו מתחלה רק שלשה עלין כשר אם נשמעו שני עלין כיון שלא נשטרו רובן: כתבו הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך ההדס עבות ואם לאו פסול. כן דעת הרב המגיד (פ"ו ה"ב) דכוליה שיעורא צעין עבות דהא כל מה שאינו עבות הוה ליה כמין אחר ונחסקר השיעור: ומ"ש רבינו שדעת הרמב"ם כדעת העיטור שאפילו אין בו אלא פעם אחת תלתא בחד קינא כשר. אינו מוצא מקום על מה שיטמון לומר כן בדברי הרמב"ם שהרי דבריו (פ"ח ה"ה) ז' סתומים בדברי הגמרא: ומ"ש ואדוני אבי ז"ל הכריע בדברי הרמב"ם דלמצוה בעינן כל שיעור עבות ולעיקובא ברובו ואפילו

היה רוב עלין של קן אחד נמי פסול ולצעל העיטור שמכשיר אפילו בקן אחד של עבות ממילא נמי אינו פסול כשנשטרו אלא אם כן לא נשמע רוב העלין בשום קן ולהכרעת הרמב"ם כדברי הרמב"ם אינו פסול אלא אם כן שלא נשמע רוב השיעור של ההדס עבות שלמות או רובן שאפילו בקן אחד שהוא מן הרוב אם נשטרו ממנו שני עלין פסול מאחר שלא נשאר רוב שיעור ההדס עבות ופשוט הוא לדעת הרמב"ם אפילו אם נשטרו העלין מכל קן וקן אם לא נשטרו רוב עלין של קן אחד מכל קן וקן כשר מאחר שנשארו שני עלין שהן הרוב של עבות וכדעת הרמב"ם ורבינו נמשך אחר דעת הרמב"ם ואין חילוק לענין הדין בין הנוסחאות כמו שמשב הבית יוסף אלא הפירוש בשניהם אחד ורצה לומר שאם נשטרו רוב העלין מן הקן דהיינו שלא נשאר רק עלה אחד בקן באותו קן שהוא מן שיעור ההדס ולא מן היתרון פסול והיינו דתנן נפטר עליו פסול ואחר כך כתב רבינו מחלוקת המחברים דין העבות וכתב כחצו הגאונים וכו' דמיינה נמי שמעינן דפלגי נשטרו העלין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וכדפי' וכן היא דעת הר"ר ירוחם ללא פסלין כנפטר אלא בשלא נשאר רק עלה אחד ונשטרו השנים מן הקן עיי"ש ואף על גב דמשמע בגמרא דנאסא מנראה דהיינו שהיו שצעה עלין בקן ונשטרו ממנו אינו כשר

דרישה

תרמו כתב מהרי"ק בשורש מ"א שנשאל על הדס שטוה שרוב מדינות אשכנז יוצאין בו והשיב שנבהל מאוד על זה והיפך ללמד עליהם זכות אם יש להם על מי שיסמוכו ובסוף דבריו כתב ואין לעשות מעשה לברך עליו ע"כ:

הגהות והערות

הן עיין ט"ז סק"ח שהקשה שהרי הרמב"ם מחלק בין נשטרו דכרייתא דהיינו שיתר על עבות, ואילו מתניתין מיירי בהדס של שלשה עלין ולא נפסל אלא כשנשטרו שני עלין שהן הרוב ולא כשנשטרו עלה אחד ולשיטת הגאונים צ"ל כל אורך ההדס עבות ואם נשטרו עלה אחד פסול, ועיין לבושי שרד שם ביאור דברי הבית יוסף ובפתח הרביר על העיטור צ"ג: ז' זה לשון העיטור הלכות לולב ד ע"ב תנו רבנן יבשו רוב עליו ונשמעו שלשה בדי עלין לחין כשר בכל בדי שלשה עלין לחין דפחות משלשה בדי עלין אין עבות אמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד כשר ולא בעינן כל שיעורא עבות וכו', שאם היתה ארוכה לא נמצא בה עבות בגי' קיינן וכו' ע"כ ונראה מלשוננו דלא סגי בחד קינא של שלשה עלין אלא צריך שלש קינין ובכל קן שלש עלין ולדעתו כד אינו כל ההדס אלא בדי הוא הכולל את ג' העלין, ולשון המכתם סוכה לג ע"א הרב בעל

עשרת הדברות ז"ל כתב דבשלשה בדי עלין עבות סגי לעכב ונראה דאף המאירי הבין כן, ראה בלשוננו סוכה לג ע"א דלהעיתור צריך שלשה גבעולין רצופין, וכן שלשה קנים בראש כל אחד מהבדים, עיי"ש, אבל כאמור אין כן דעת הטור, רצ"ע, ח"ל סודר רב סעדיה גאון עמ' רל"ה בכל קן מקיינו יהיו ג' עלים מסודרים ואם לא נמצא הקנה כולו באופן זה מספיק בגי' קיינן בראשו שיהיו באופן זה וכו': ז' וכן כתב הבית יוסף בספרו כסף משנה פ"ז ה"ב וכתב שם האור שמת שכוונתו למה שכתב הרמב"ם פ"ח ה"ה ועיין ט"ז סק"ב ובביאור הגרי"א סעיף א ד"ה נשטרו ובביאור יעקב סק"ג. ובטור דפוס ספר ליתא תיבת י"ז כן כתב הרמב"ם: ח' כן הוא גם כן בראש וכן סוד בדיקרוקי סופרים ובגמרא שלפנינו הגירסא אמר י"בא" וכתמים דעים איתא הלשון מרמקשה בגמרא לר' טרפון:

הדס אמה נח חמשה דהשתא תלתא לא משכחינן חמשה מיבעיא אלמא נצי כוליה שיעורא דהדס עבות דבלא עבות משכחת טובא נח תלתא ונח חמשה ועוד דהדס דומיא ללולב מה התם צעינן רוב העלים נהכשר כדפירשתי לעיל (יש סי' ג) מן התוספתא (פי"ב ה"ח) אף צהדס כן ואם כן אף הכשרו של הדס אלא בעבות הילכך למאזה צעינן כל שיעור הדס עבות ואם אף אלא הרוב עבות כשר מדגשרו מקלפת עלין כשר צרובו הכי נמי אי הוה מיעוט שאינו עבות כשר דלא גרע מגשרו ויש אומרים ובלבד שמהא עבות צראשו כדאמרין (ג.) גבי יבשו עליו דצעינן שיהא צראש כל אחד ואחד ולא נהירא דלא צעינן שיהא עבות

צראשו דהתם משום דהר הוא ואם אף הלא צראשו לא הוה דהר אבל הכא עבות הוא דצעינן ואף על גב שאינו צראשו קיים מנות עבות עד כאן ושאר המחברים כתבו צעינן אחר ודברי הראב"ד ז"ל מחורין עכ"ל הרא"ש: ודבר"ן (טו: ד"ה גמי) כתב אהא דאמרין (ג:) דאסא מצראה אפילו נשרו רוב עליו ובלבד שמהא עבותו קיימת [אבל] צהדס בעלמא שנשרו מקלפת עליו לא נהפך דינו ויש מי שאומר שצריך שיהא כולו עבות ואם נשר מכל שיעורו אפילו עלה אחד פסול והיינו דאמרין בגמרא (שס) השתא עבות תלתא לא משכחינן [וכן] אלמא צעינן שיהא כולו עבות והכי נמי אמרין (שס) ובלבד שמהא עבותו קיימת ואוקימנא דאשחייר תלתא בקינא דאלמא בפחות מכן לא מיקרי עבותו קיימת אבל הרא"ה סובר דכי אמרין צעינן כוליה עבות היינו שיהא כל השיעור ממין עבות דקיימי תלתא ומשום הכי אמרין דעבות שלשה לא משכחינן אבל כל שהוא ממין עבות אלא שנשרו מקלפת עליו כל שנשאר רוב בכל קן וקן והיינו שני עליהם כשר דשפיר מיקרי עבות ודייק לה מדאמרין בגמרא (שס) כיון דנתרי תרי עבות היכי משכחת לה דאלמא כל היכי דלא נתרי תרי שפיר מיקרי עבות דאי לא לימא כיון דנתרי מיניה כלל עבותו קיימת היכי משכחת לה ואין ראוי להקל בכך שאין ראייתו צרורה עכ"ל: בתרוב צתצות הרא"ש כלל כ"ד (סי' יא) ששאלת על הדס שנשרו עליו ולא נשאר בו כי אם שלשה עלין לחין הוא יודע כי דבר זה נפל בו מחלוקת בין הגאונים והרמב"ם (פי"ח ה"ה) כתב שהוא כשר והראב"ד (שס נהגות) נחלק עליו ואמר דצעינן שיסאר רוב עבותו וכן אני מורה וצא קודם שראיתי מחלוקתן דלא דמי ליבשו דביבשו איתנייהו אף על פי שאינו כל כך דהר אבל נשרו צביר לכו שיעוריה אם לא נשאר הרוב עכ"ל:

ג) בתרוב צתצו ה"ר אפרתן (מרומת הדשן פי"ח) סימן רנ"ט שאין רוב העולם מקפידים על הדס שזטה בלולב וחזר ללמוד כן מדברי ה"ר אפרים שכתב רבינו בסימן רנ"ז (מו:): שכן היו נוהגים בזמנו ואני אומר שאלו דברים בלא טעם וראיה כלל ואין להם על מה שיקמוכו ומהר"י קולון כתב בשורש מ"א שנשאל על הדס שזטה שרוב מדינות אשכנז יוצאים בו והשיב שנהגל מאד על זה והיפך ללמד עליהם זכות אם יש להם על מי שיקמוכו וצוקו דבריו כתב שאין לעשות מעשה לברך עליו טו (*א):

ו יבשו עליו פסול. משנה שם: וכו"ש אבל אם כמשו כשר. ברייתא צראש הפרק (א.). ז וכו"ש ושיעור היבשות לר"י עד שיהא נפרך בצפורן והראב"ד פירש אפילו אם נפרך בצפורן אם עדיין ירוקים הם כשר וכו'. כן כתב הרא"ש שם צראש הפרק (סי' א) ולא הכריע כאלה מהפירושים ודעת הר"ן שם (יג: ד"ה לולב) כדעת הראב"ד וכן דעת הרב המגיד (פי"ח ה"ח):

ח ואם יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדי עלין לחין כשר והוא שישארו הלחין בראשו. שם (ג.) תנו רבנן יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדי עלין לחין כשר אמר רב חסדא וצראש כל אחד ואחד ופירש רש"י שלשה בדי עלין לחין. שלשה בדין ובכל דב וד שלשה עלין לחין דבצביר משלשה עלין לא הוה עבות: וצראש כל אחד. שיהו (הבדין) [עלין] הלחין צראשי הבדין אבל צאמצעם לאו דהר הוא: וכתב הרא"ש (סי' י) פירוש אינו מובן לכאורה דמשמע ענף כמו בדי אילן ואם כן מאי האי דקאמר ונשתיירו בו שלשה בדין והלא מתחלה אינם כי אם שלשה ועוד יבשו רוב עליו משמע דקאי אהדס אחד ומה שייך להזכיר בו שיעור שלשה בדין וה"ר ישעיה מטראני פירש דהאי עליו על לולב קאי שהיו בו הרבה בדין של הדס ויבשו רובם אם נשתיירו בהם שלשה בדין ובהם שלשה

דצרייהו וכך מוצא דצברי ה"ר ירוחם וכך היא דעת הרא"ה ודלא כמסקנת הר"ן שכתב דאין ראוי להקל בכך: ובהדסים שלנו שהם שנים על גבי שנים פשיטא שאפילו לא נקטס רק עלה אחד מכל קן צרוב שיעור אורך הדס פסול מאחר שלא היו שם מתחלה כי אם שנים בקן ולא נשאר רוב הקן:

ד יבשו עליו פסול וכו'. נראה דלא היה צריך לפרש דכמוש כשר דפשיטא דמדינא פסול כמוש כשר וכמו שסתם וכתב בלולב דיבש פסול אלא משום דצוקו דצוקו הסומן כתב מחלוקת הראב"ד והרא"ש ככמוש אם מליל מידי יבש אם לאו לכך הקדים להורות דיבש פסול אבל אם כמשו כשר: ואם יבשו רוב

עליו וכו'. ברייתא ואוקימתא דרב חסדא שם צראש. וכתב בית יוסף והרמב"ם השמיט ברייתא זו ומאי דאיתמר עלה וצריך טעם למה עכ"ל ונראה לע"ד דלמאי שפרש הרא"ש דלהרמב"ם כשר הדס נשאר עליו אפילו לא נשאר רק שלשה עלין בקן אחד לבד ולא צעינן צראש הבד אם כן כל שכן דיבש דאיתנהו העלין דכשר בשלשה עלין לחין בקן אחד ולא צעינן צראש הבד ומאי דאמרין בגמרא דצעינן צראש הבד היינו דוקא לתנא דמתני' דפוסל הדס צנקטס ראשו הוא הדין נמי דפוסל דיבש צראשו ולפיכך צעינן שלשה עלין לחין צראש הבד וכל שכן היכא דנשרו כל העלין דצעינן שיהיו נשארים שלשה עלין בקן אחד צראש הבד לתנא דמתניתין אבל למאי דקיימת לן צנקטס ראשו דכשר אם כן אף דיבש שלו לא צעינן שלשה עלין לחין צראש

בחד קינא ואי איכא ככוליה שיעורא חד קינא דלא הוה עבות פסול עבות אלא שנשרו מקלפת עליו כל שנשאר רוב בכל קן וקן והיינו שני עליהם כשר דשפיר מיקרי עבות ודייק לה מדאמרין בגמרא (שס) כיון דנתרי תרי עבות היכי משכחת לה דאלמא כל היכי דלא נתרי תרי שפיר מיקרי עבות דאי לא לימא כיון דנתרי מיניה כלל עבותו קיימת היכי משכחת לה ואין ראוי להקל בכך שאין ראייתו צרורה עכ"ל: בתרוב צתצות הרא"ש כלל כ"ד (סי' יא) ששאלת על הדס שנשרו עליו ולא נשאר בו כי אם שלשה עלין לחין הוא יודע כי דבר זה נפל בו מחלוקת בין הגאונים והרמב"ם (פי"ח ה"ה) כתב שהוא כשר והראב"ד (שס נהגות) נחלק עליו ואמר דצעינן שיסאר רוב עבותו וכן אני מורה וצא קודם שראיתי מחלוקתן דלא דמי ליבשו דביבשו איתנייהו אף על פי שאינו כל כך דהר אבל נשרו צביר לכו שיעוריה אם לא נשאר הרוב עכ"ל:

ג) בתרוב צתצו ה"ר אפרתן (מרומת הדשן פי"ח) סימן רנ"ט שאין רוב העולם מקפידים על הדס שזטה בלולב וחזר ללמוד כן מדברי ה"ר אפרים שכתב רבינו בסימן רנ"ז (מו:): שכן היו נוהגים בזמנו ואני אומר שאלו דברים בלא טעם וראיה כלל ואין להם על מה שיקמוכו ומהר"י קולון כתב בשורש מ"א שנשאל על הדס שזטה שרוב מדינות אשכנז יוצאים בו והשיב שנהגל מאד על זה והיפך ללמד עליהם זכות אם יש להם על מי שיקמוכו וצוקו דבריו כתב שאין לעשות מעשה לברך עליו טו (*א):

ו יבשו עליו פסול. משנה שם: וכו"ש אבל אם כמשו כשר. ברייתא צראש הפרק (א.). ז וכו"ש ושיעור היבשות לר"י עד שיהא נפרך בצפורן והראב"ד פירש אפילו אם נפרך בצפורן אם עדיין ירוקים הם כשר וכו'. כן כתב הרא"ש שם צראש הפרק (סי' א) ולא הכריע כאלה מהפירושים ודעת הר"ן שם (יג: ד"ה לולב) כדעת הראב"ד וכן דעת הרב המגיד (פי"ח ה"ח):

ח ואם יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדי עלין לחין כשר והוא שישארו הלחין בראשו. שם (ג.) תנו רבנן יבשו רוב עליו ונשארו בו שלשה בדי עלין לחין כשר אמר רב חסדא וצראש כל אחד ואחד ופירש רש"י שלשה בדי עלין לחין. שלשה בדין ובכל דב וד שלשה עלין לחין דבצביר משלשה עלין לא הוה עבות: וצראש כל אחד. שיהו (הבדין) [עלין] הלחין צראשי הבדין אבל צאמצעם לאו דהר הוא: וכתב הרא"ש (סי' י) פירוש אינו מובן לכאורה דמשמע ענף כמו בדי אילן ואם כן מאי האי דקאמר ונשתיירו בו שלשה בדין והלא מתחלה אינם כי אם שלשה ועוד יבשו רוב עליו משמע דקאי אהדס אחד ומה שייך להזכיר בו שיעור שלשה בדין וה"ר ישעיה מטראני פירש דהאי עליו על לולב קאי שהיו בו הרבה בדין של הדס ויבשו רובם אם נשתיירו בהם שלשה בדין ובהם שלשה

דרכי משה

תרמו (*א) כמו שיתבאר לקמן סימן תרמ"ט. ועיין לקמן סוף סימן זה מדין הדס שזטה:

פרישה

ואם יבשו רוב וכו' עד בראשו שלשה עלין בחד קינא. פירוש לפי המפרשים הללו מ"ש ואם יבשו רוב עליו קאי אלולב רצה לומר כשהרבה בדי הדס נאגדים יחד וקראים בלשונם לולב וקאמר שאם יבש מאותו אגד של הדס רובן ונשתיירו שלשה בדין ובכל דב שלשה עלין לחים כשרים והרא"ש סתם פירוש זה דלמה יצטרך התנא מלולב שיש בו יותר משלשה בדין כיון

הגהות והערות

ט] עיין סוכה יב ע"א אמר רב חסדא הדס שזטה לטובה ועץ עבות ללולב ועיין ברא"ש פרק לולב הגזול סימן יד ובטור לקמן סימן תרנא:

ועיין:

לב מ"ל סק"ו
לג גמ' ליב א'
לד גמ'ל שם
לה טור
לו קמ"ו ליב ב'
לז מ"ט סק"ו
לח ט"ט סק"ו
לט מ"ל סק"ח
לסס

מ ט"ו סק"י
מא ט"ו שם
* (ויקרא כ"ג)
א גמ' ליב ב'
ב רש"י שם
ג גמ'ל שם
ד גמ'ל שם
ה חס"ו שם ד"ה
התלח
ו רמב"ם פ"ו
מהל' לולב ה"ב
ז רש"י שם
ח רמ"ל סק"ו ג'
ט כ"י סימן
תמ"ט
* ע"י צ"צ
משניח דף ע"ב
ע"ב

י רמב"ד רמ"ל
י"א ע"י ה'
יא גמ' שם
יב רמ"ל
יג ט"ו סק"ח
יד גמ' ליב א'

תב

לברך עליו אפילו בשעת ל' הדחק אלא א"כ במקום שנוהגים לברך על כל הפסולין גמורים בשעת הדחק וכמו שיתבאר בסי' תרמ"ט ע"ש:

יח אם יש לו כמין ל' קוצים יוצאים משדרתו וכן אם נצמת ונכווץ וכן אם נעקם לפניו דהיינו הצד שכנגד השדרה נעקם ונכפף עד שנעשית שדרתו כגב בעל חטוטרת פסול שאין זה הדור וכן אם נעקם לאחד מצדדיו פסול:

יט אבל אם נעקם לאחוריו ל' דהיינו ששדרתו נעקמה ונכפפה באמצעיתה ל' לצד פניו כשר שזהו דרך ברייתו והדרו כמה דברים אמורים כשנעקמה ונכפפה באמצעיתה אבל אם נכפפה בראשו ל' כאגמון שראשו כפוף ושוחח למטה בין שנכפפה לצד פניו בין שנכפפה לצד אחוריו פסול שאין זה ל' הידור:

כ וכל זה ל' כשהשדרה בעצמה היא כפופה אבל אם העלין בלכד הן כפופים אפילו נכפף גם העלה העליון האמצעי הרי זה כשר לפי שכן דרך הרבה לולבין שעליהן הן כפופים ויש ל' פוסלין אם רוב עלי הלולב הן כפופין בראשיהן אפילו כל שהוא ויש להחמיר כדבריהם אבל אם הוא שעת הדחק שאי אפשר למצוא לולב אחר יש לסמוך על סברא הראשונה ומותר ל' לברך על לולב זה אפילו אם כל עליו הן כפופין וכן מיום שני של חג ואילך שאין חיוב נטילת לולב בהן מדברי תורה אלא מדברי סופרים יש להקל כסברא הראשונה אם אי אפשר לו למצוא בקל לולב אחר עיין סי' תרמ"ו (פסקי י')

כא וכל זה מ"ל כשלא נכפפו אלא ראשי העלין ונשאר (הגוף) [חלק] גדול מהעלין בלי כפיפה אבל אם גוף העלין נכפפו הרבה מאד לאמצען ונראה כמו שנכפף העלה לשנים פסול שאין זה הידור כלל:

תרמו דיני הדם ובו י"ד סעיפים:

א * וענף עץ עבות ודרשו חכמים שענפיו (פירוש עליו) חופין את עציו שכן הוא משמעות הכתוב וענף עץ כלומר י שכל העץ הוא ענף דהיינו שהוא מחופה בעלין ע"י שהן (עשויין בקליעה) שוכבין על אפיהן עבות שעליו קלועין י כמין קליעה דהיינו שהן מורכבין זה על זה כעין שלשלת ואיזה הוא הוי אומר זה הדם:

ב * ואינו נקרא עבות אלא א"כ יוצאין ממנו לפחות שלשה עלין מקן אחד כלומר שיוצאין שלשה עלין או יותר סמוכין זה לזה בעיגול אחד שאין אחד מהם נמוך מחבירו אע"פ שאין כל השלשה עלין יוצאין מעוקץ אחד כיון שהן דבוקין זה בזה ועומדין בשוה בעיגול אחד הרי זה עבות אבל אם שני עלין הן עומדין בשוה דבוקים זה בזה ועלה השלישי הוא למעלה מהם או שהשלישי יוצא למטה מהשנים ועולה ורוכב על גבי השני אין זה עבות אלא נקרא הדם שוטה ופסול כל שבעה אפילו בשעת הדחק שאי אפשר למצוא הדם אחר ואין ליטול אותו אפילו בלא ברכה * כיון שאינו מין הדם הכשר כלל עיין סימן תרמ"ט:

ג ולכתחלה מצוה לחזר אחר הדם שכולו עבות דהיינו שכל הקנים של עלין היוצאין בכל אורך שיעורו שהוא שלשה טפחים כמו שיתבאר בסי' תר"ג יש בכל קן וקן שלשה עלין ומ"מ אם אין כולו עבות כיון שרובו עבות דהיינו שרוב קנים של עלין היוצאין בתוך אורך שיעורו שהוא שלשה טפחים יש בכל אחד ואחד מהם שלשה עלין הרי זה כשר ומותר לברך עליו לכתחלה:

ד ואם כתחלה היה כולו או רובו עבות ל' ואח"כ נשרו ממנו עלין אפילו י נשר עלה אחד מכל קן וקן מכל הקנים של עלין היוצאין בכל אורך שיעורו ואפילו מקצת הקנים נשרו עליהן לגמרי ולא נשתייר בהן אפילו עלה אחד הואיל וברוב הקנים נשתייר בכל אחד ואחד מהן רוב שיעור עבות דהיינו שכל אחד ואחד מהן נשתייר שני עלין שלמקן שלא נשרו הרי זה כשר:

ה הדם י המצרי שיש בכל קן וקן היוצא ממנו שבעה עלין ונשרו מהן ארבעה עלין מכל קן וקן הרי זה כשר אף על פי שרוב עליו נשרו מכל מקום הרי נשתייר שיעור עבות בכל קן וקן אבל אם ברוב הקנים של עלין היוצאין ממנו נשרו חמשה עלין מכל

או"א

הלכות לולב תרמו

תג

אחד ואחד מהן אפילו אם מיעוט הקנים לא נשר מהן כלל והן שלמים שבעה עלין בכל אחד ואחד מהן מ"מ י כיון שרוב הקנים נשרו רוב עליהן וגם לא נשתייר בכל אחד ואחד מהן שיעור עבות דהיינו שלשה עלין הרי זה פסול:

ובמדינות אלו י שאין הדסים כשרים מצויין נוהגין לברך על הדס שאין בו שלשה עלין בקנה אחד אלא הן גדילים שנים על גבי שנים ויש שלמדו עליהם זכות שלא אמרו שכל הדס שאין בו שלשה עלין בקן אחד הרי זה הדס שוטה אלא כשעלה השלישי: מק"ל:

והדסים האלו כיון שאין בהן רק שני עלים בכל קן לפיכך אם ברוב הקנים של עלין היוצאין באורך שיעורו שהוא שלשה טפחים נשר עלה אחד מכל אחד ואחד מהן הרי זה פסול שהרי ברוב הקנים לא נשתייר בכל קן וקן רוב שיעורו עבות דהיינו שני עלין וצריך לזוהר מאד בזה דהרבה פעמים נושרים עלין הרבה מההדס ואין משגיחין על זה:

ח יבשו עליו י פסול לפי שאין זה י הידור אבל אם לא הגיעו לכלל היבשות אע"פ שכבר כמשו כשר וכמה י שיעור היבשות כשהן י נפרכין בצפורן כשממשמש בהן י וגם כלה כל מראה ירוקות שבהן והלבינו פניהם או הן נקראים יבשים שהרי אפילו אם תשרה אותן במים כמה ימים לא יחזרו למראיהן ל' והרי הן כעץ יבש שאפילו אם תשרה אותו במים כמה ימים לא יסור מעליו שם היבש אבל קודם שהלבינו פניהם אע"פ שהן נפרכין בצפורן מחמת יבשותן מ"מ אם תשרה אותן במים יום או יומים יחזרו לכמות שהיו במשמושן ובמראיתן:

ט אם יי יבשו רוב עלין של כל שלשה בדי הדס ונשתיירו בכל בד ובד קן אחד שיש בו שלשה עלין לחין כשר והוא שקן הלח הזה הוא עומד בראש הבד לפי שראש הבד הוא עיקר מראית ההדס שהאדם רואה אותו בתחלת השקפתו ואם הוא יבש הרי אין ההדס הדר כלל שעיקר הדרו תלוי בראשו:

י ואם השלשה עלין אלו שבראש הבדים אינן לחים גמורים אלא הן כמושים י אע"פ שאם היו כל עלי הדס כמושים הרי הוא כשר מ"מ עכשיו שכולן יבשים אין הכמוש מציל מיד היבש שלא יפסול אלא הלח ההדר הוא שמציל ויש חולקין על זה ואומרים כיון שכמוש י כשר הרי הוא כלה לכל דבר ומציל מיד היבש שלא יפסול ויש לסמוך על דבריהם מיום שני של חג ואילך שאין חיוב נטילת לולב בהן אלא מד"ס:

יא אע"פ שכל המינים של לולב שנקטמו ראשיהן פסולין לפי שאין זה הידור אבל ל' הדס שנקטם ראשו אפילו נקטם גוף העץ של הדס עם עליו הרי זה כשר לפי שההדס י כיון שהוא מרובה בעלין הרי עליו הנשארין חופין את מקום הקטימה ואין הקטימה ניכרת ויש חולקין על זה ואומרים דאף הדס שנקטם ראשו דהיינו שנקטם ראש העץ עצמו שהעלין יוצאין ממנו כיון שראשו אינו מהודר הרי זה פסול ולפי ל' דבריהם אפילו אם לא נקטם ראשו אלא שהשלשה עלין שבראשו הן יבשים אע"פ ששאר כל עלין הן לחין ומהודרין מ"מ כיון שהעלין שבראשו אינן מהודרין הרי זה פסול ויש ל' להחמיר בדבריהם במקום שאפשר למצוא הדס אחר אבל אם אי אפשר למצוא אחר מותר לברך עליו ולסמוך על סברא הראשונה:

יב דרך עץ ההדס לגדל פרי הדומה לענבים ואם יש באורך שיעור ההדס שהוא שלשה טפחים כל כך ענבים ל' הללו יותר ממנין העלין הגדלין באורך זה הרי זה פסול אפילו מיום שני ואילך לפי שענבים הללו דרך מראיהן להיות שחור או אדום וההדס מראיהו ירוק והרי זה כמנומר ואין זה הידור לפיכך אם היה מראה הענבים הללו ל' ירוק כמראה ההדס כשר אפילו ביום ראשון אע"פ שהן מרובין מעליו: יג ואפילו אם היו אדומות או שחורות והיו מרובות על העלין ל' ומיעט אותם דהיינו שליקט והסיר מקצתן מההדס עד שהיו העלין מרובין על הענבין בין שמיעטן מערב יום טוב בין שעבר ומיעטן ביום טוב הרי זה כשר ומותר לברך עליו לכתחלה אבל לכתחלה אסור למעטן ביום טוב אף על פי שמותר לחלוש פירות בשבת מענף התלוש מהאילן מערב שבת כמ"ש בסימן של"ו (פסקי י"ד) מכל מקום כיון שעל ידי תלישה זו מתכשר ההדס למצותו הרי זה כמתקן

דלענין נראה ונדחה הוא בגמרא בעיא דלא אפשטא מכ"מ סתמו הרמב"ם והטור לקולא וכתב הב"י הטעם משום דבידו לתקן לא מקרי נדחה לזה כוון ג"כ המג"א והציון שם הוא בטעות ע"ש ובמחצית השקל ודלא כהפ"מ שה"י סובר שמה שכתב המג"א משום שבידו לתקן הוא הטעם למה שכשר בכה"מ

דא"כ מה הקשה המ"א על הרמ"א הא בעינן הדר כל ז' כיון דהטעם להכשיר משום דבידו לתקן אע"כ דקאי על דרי זה כשר ונתן טעם למה מותר אפילו הושתרו ב"ט כיון דנראה ונדחה: (י) בכל ענין. המ"א חלק על פסק זה כיון דפסק רמ"א ס' תרמ"ט שחזית שהוא משום הדר פוסל כל ז' ה"ה ג"כ ענביו מרובים וגם ה"ט"ז אף דלא פוסל משום טעם זה דאזיל לשיטתו דס"ל שם ס"ק ט' דהדר אינו פוסל רק ביום ראשון וגם חזית כן מכ"מ הכא חולק דכיון שיכול למעט בכה"מ למה נכשיר בלא מיעוט ולכן אין להקל ואם נטלו כבר ימעט ואח"כ ישלו שנית בלא ברכה: (יא) בגבעול. פ"י שעומדים זה אצל זה בעוגל אחד שאין אחד מהעלים גבוה או נמך מחבירו ואם הקנים עומדים סמוכים זה לזה וגם העלים עומדים זקפים עד שכמעט נתכסה כל העץ או הוא נאה ביותר אבל אינו מעכב רק שהעלים יעמדו בעוגל א' ואפילו העלים נוטים למטה הקנים רחוקים זה מזה עד שאין עליו חופין את עצו מכ"מ כשר כיון שהוא ממין עבות: (יב) להקל. המהר"ק כתב הטעם להכשיר אותן הדסים יבשים שבאים מאטליא שבהם ב' עלים בשוה ואחד למעלה מהשנים מפני שרש"י כתב דהדס שוטה הוא ב'

(ומיום ראשון ואילך כשר (י) בכל ענין) (כ"י בשם א"ח):
[ג] ענף עץ עבות האמור בתורה הוא ההדס שעליו חופין את עצו כגון ג' עלין או יותר (יא) בגבעול אחד אבל אם היו שני העלים כשוה זה כנגד זה והעלה השלישי למעלה מהם אין זה עבות אבל נקרא הדס שוטה:

הגה ופסול אפילו בשעת הדחק ואיכא מאן דאמר בגמרא דכשר וע"כ נוהגין באלו המדינות לכתחלה לצאת באלו ההדסים המוכאים ואין ג' עלין בגבעול אחד ויש מי שכתב דהדסים שלנו אין נקראים הדס שוטה הואיל והם ב' על גב ב' ואינן כהדס שוטה הנוכר בגמרא ולכן נהגו (יב) להקל כמו שכתב מהר"י קולן ומהר"י איסרלן ז"ל בתשובותיהם:

[ד] יצאו הרבה בקן אחד ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא שלשה בקן אחד כשר אפילו (יג) נשרו רובם כגון שהיו ז' ונשרו מהם ד' ונשארו ג':

[ה] למצוה בעינן כל שיעור אורך ההדס שיהא עבות ולעיכובא (יד) ברובו (ואפילו אינו בראשו) (טו):

עלים בשוה ואחד למטה אבל אחד למעלה אפשר דלא נקרא הדס שוטה ועוד טעם אחר כתב שהעולם סומכין על בעל ההשלמה דפסק דהיכי שאין לו רק ג' מינים יכול לברך עליהם בשעת הדחק אף שכל הפוסקים חלקו על בעל ההשלמה וכ"כ מהר"א בת"ה. והנה טעמו השני ממילא נדחה לפי המבואר לקמן ס' תרנ"א שאין הלכה כבעל ההשלמה ואין מברכים על ג' מינים אפילו בשעת הדחק ועל טעמו הראשון כבר השיב בשו"ת חכם צבי דכל שכן היכי שאחד למעלה שנקרא הדס שוטה דאו העלה שהוא למעלה אינו חופה את עצו כלל ה"ט"ז כתב עוד טעם אחר להמנהג להכשיר הדס שוטה כזה כיון דרב כהנא התירו לכתחלה ומה דקרי ליה אמימר הדס שוטה אינו רק לענין דלא ה"ל מצוה מן המצוות אבל לא לפסול וגם זה דוחק דבטובה (י) נראה דהדס שוטה קרי מה שפסול ללולב. ואפילו נסמך על הדוחקים הללו מכ"מ כל זה לא שייך רק בהדס של תרי וחד אבל הדס שאין לו רק שנים על שנים שנראה מדברי רמ"א שהכשיר ג"כ כזה לא שייכי טעמים הללו דזה פסול מדין הנמרא דקאמר שאינו עבות פסול וה"ד עבות דקיימי תלתא בחד קנא משמע כפי' דתרי לא מקרי עבות ופסול בדיעבד ולא ידעתי טעם כלל להיש מי שכתב שהביא רמ"א להכשיר ב' על ב' דזה לא מקרי עבות לכ"ע גם לא ידעתי מי הם יש מי שכתב שאינו לא במהר"ק ולא במהר"א. וכד"מ כתב דע כי באילו המדינות פשט המנהג לברך על הדס דקיימי תרי ותרי בחד קנא ומהר"א יישב טעם המנהג וכן הארכתי בזה בתשובה בס"ד וכן משמע מדברי מהר"ל בה' לולב דאין לחוש עכ"ל וכבר כתבתי דמהר"א לא כתב כלום משנים ע"ש ומש"כ שהוא עצמו האריך בזה בתשובה לא מצאתיה בשו"ת הרמ"א ומש"כ שכן משמע במהר"ל לענין אדרבא במהר"ל משמע להיפך שלא כתוב שם רק שמהר"ל לא הקפיד להתיר האגודות הבאין מאטליא להוציא מתוכו הדס שוטה דאם הי' מתיר היו נושרים העלים ע"ש הרי בפי' שהי' אוסר הדס שוטה רק מפני שלא הי' יכול לבדוק סמך על רוב חזקה וגם אפשר שהי' סומך בשעת הדחק להתיר תרי וחד כמהר"ק אבל שדתי' שנים על שנים אין רמו בדבריו מזה.

והיוצא מהדברים האלה דע"פ יהיה סברא יותר להכשיר הדסים יבשים שבאים מאטליא שגדלים ב' וחד מאותן הירוקים שגדלים אצלנו והם שנים על שנים דכאלה יש לסמוך על מהר"ק וט"ו. אמנם אף שמהר"ק כתב שאותן שהובאו מאטליא הם ב' וחד אפשר שאותן שהובאו בימיו היו כן אבל

אנכי בדקתי וראיתי שאותן שהובאו בימינו מאטליא ג"כ הם רק ב' על ב' ובאלו אין סמך כלל להתיר רק לסמוך על בעל ההשלמה שמתיר בשעת הדחק לברך על ג' מינים ובלא זה שכל הפוסקים חלקו עליו כנ"ל מכ"מ בלא"ה לא שייך אצלנו טעם זה כיון שגדלים אצלנו הדסים נאים ג' על ג' ואף שבשו"ת שבות יעקב רצה לפוסלם מטעם מורכבים כבר חלקו עליו השו"ת חכם צבי ופנים מאירות והדין עמהם וכבר פשט המנהג עתה בכל מקום להכשירם שידוע הוא שאינם מורכבים וכיון שיכול לקיים המצוה באלו אפי' אין בעיר מהם רק א' לא מקרי תו שעת הדחק לברך על ג' מינים בלא הדס כשר. ולכן אשרי הקונה לו אפילו רק הדס א' של ג' על ג' וישלים בשנים אחרים שהם ב' על ב' אם אין ידו משגת ליקח שלש של ג' על ג' או הקהל יקחו להם לולב עם הדסים ג' על ג' ויצאו בו כל הקהל אבל לצאת בהדסים של ב' על ב' לזה לא מצאתי טעם לא מהראשונים ולא מהאחרונים: (יג) נשרו רובם. זה איירי באסא אבל מצראה שיש לו ז' עלים כמבואר בגמרא אבל בהדס שלנו שיש לו ג' עלים לא נתפרש דינו בש"ע ויש פלוגתא בזה בין הראשונים לדעת הרא"ה אם לא נשרו רק מיעוט העלים כגון

שמשלשה עלים נשר אחד בכל אורך שיעור ההדס כשר אבל הר"ן חולק עליו וס"ל דלא מקרי עבות פחות מג' ולכן אם נשר עלה א' עד שלא נשאר רוב שיעור ההדס בקנים של ג' עלים פסול. דעת הב"י שהרא"ש וגם הטור שכתב כדבריו ס"ל כדעת הר"ן אכן הב"ח ה"ט"ז חלקו עליו וס"ל דהרא"ש ס"ל כהרא"ה וכן גלענ"ד וכש"כ שלפי הגירסא שבטור שלפנינו גם הב"י מודה שדעתו כדעת הרא"ה ע"ש גם רבינו ירוחם ס"ל כהרא"ה והריטב"א כתב ג"כ בפי' כהרא"ה וא"כ הר"ן שמתמיר הוא דעת יחידי ולכן נקטינן להקל דאפילו נשר עלה א' מכל שיעור הדס אם נשארו שני עלים ברוב קנים של שיעור הדס כשר וכש"כ שכשר אם נשאר ג"כ בהדס קנ' א' שלם של ג' עלים דבזה הרמב"ם ובעל העטור מבשרין אפילו נשרו כל עליו רק דלא פסקינן כוותיהו בזה כמבואר ס"ק ג' אבל עכ"פ יש לצרף שיטה זו להקל אם נשתיירו ברוב קנים עוד ב' עלים מהג' וכל זה בהדס של ג' עלים אבל בהדס של ב' עליו במקום שנוהגין להכשירו אם נשר עלה א' ונשאר א' לבד בזה נראה דעת הא"ר לפסול וכ"כ ג"כ הפ"מ וכלענ"ד דלכ"ע בעינן שישארו רוב העלים ולא המצוה בלבד: (יד) ברובו. הפ"מ מסופק אם ההדס ארוך ששה טפחים ויש בו בכל האורך ב' טפחים ומשאו עבות מפורז אי נמא דכשר כיון דרוב שיעור עבות יש כן או אי נמא כל שדרוב של ההדס אינו עבות לאו הדר הוא ופסול והניח בצ"ע. והנה ספק זה שייך בין לענין נשרו העלים ובין לענין אם צמחו קנים שוטים של תרי וחד בין הקנים של תלתא. ולענ"ד מסתימת לשון כל הפוסקים דלא הקפידו רק על רוב שיעור עבות משמע דכשר ככה"ג ויש ג"כ להוכיח קצת כן מסוכה (ו' ל"ג) דאחא דת"ר נשרו רוב עליו ונשתיירו בו מיעוט כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת פריך בגמרא שם הא גופא קשיא אמרת נשרו רוב עליו כשר והדר קטני ובלבד שתהא עבותו קיימת ומקמי באסא מצראה ע"ש והשתא אי ס"ד דיש הקפדה אם ההדס ארוך ביותר אפילו נשארו רוב שיעור קנים אם הם מפורזים מאי פריך דלמא ה"ק נשרו רוב עליו של ההדס שארוך יותר מכשיעור כשר ובלבד שתהא עבותו קיימת היינו שישאר שיעור עבות במקום א' ולא יהי'

מפחד דאי לאו הכי לא עבת הוא אע"כ הליכא הקפדה כלל באורך ההדס ואפילו מפחרים כשר כל שנשאר השיעור הזה לא צריך להשמיענו שצריך שינשא הרוב של השיעור בכל האורך כיון דאפילו באינם מפחרים רק רצופים הקנים בעינן שינשא הרוב ועיין ס"ק ר' וס' תרמ"ה ס"ק ד. גם מדברי הראב"ד שהבאתי ס"ק ר' מוכח דלא שייך באינו עבות פסול הדר. ומה שנראה מדברי הפ"מ שרוב שיעור הוא ב' טפחים ומשהו לא זכיתי להבין דאפילו ב' טפחים חסר משהו או רביע הוי רוב שיעור שהרי שיעור הדס הוא ג' טפחים כמבואר סי' תר"ץ ועיין מש"כ שם ס"ק ג' (טו) פניהם. וגם ה"י נפרך בצמחון כ"כ ס"א. רק דלכאורה אינו במציאות שילבינו פניו ולא ה"י נפרך בצמחון כנראה מהפוסקים וא"כ כשילבינו פניו דאי יבש הוא. ומי שאינו בקי בזה השיעור משמע בתמים דעים שיכול לשער ע"י שיטתה אותם יום או יומים במים דאם יחזור לכמות שהיו במשמעו ובמראיהו עדיין לחין הם ואם לא הם יבשים ועיין סי' תרמ"ז ס"ק י'. כתב הפ"מ דביבש עץ ההדס אפי' העלים עדיין ירוקים פסול ולא נלענ"ד דבפוסקים לא החכר רק מיבשו העלים ה"ל ליתן שיעור גם ליבשות העץ ולא שייך בו לא הלבנה שהרי אדום הוא ונשאר באדמימותו אפילו לאחר כמה שנים ולא נפרך בצמחון שאינו במציאות כלל שיהי' העץ יבש כ"כ והעלים עדיין ירוקים אלא דאי דביבשות העץ לא שייך פסול כלל: (טו) עליון לחין. כבר כתבתי בחידושי שיש שיטות חלוקות בכאן לדעת רש"י כפי מה שהבין הרא"ש דעתו בעיני ג' עליון לחין למעלה לבד וכן היא ג"כ שיטת הרבינו ישע"י מטראני. ולדעת הרא"ש בעיני בג' קנים בין עליונים בין תחתונים בכל אחד עלה א' לח דהיינו אותו עלה שמורכב על השנים ונראה יותר. ודעת הר"ן והריטב"א נראה דבעיני ג' קנים לחים בכל הדס והדס ואחד מהקנים הללו צריך להיות דוקא בראשו כן נראה ברור למעיין בדבריהם הלא כמו שכתבתי בחידושי הר"ן והריטב"א כתבו כשיטה הראשונה ה"מטעני מה שכתבו ח"ל אבל אה"נ דמדינא בהדס א' שיש ק' א' בראשו סגי עכ"ל. אכן באמת לא כתבו כן אלא אמה דקאמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד דמשמע דצריך ג' הדסים וק' א' מהג' קנים בראש כל א' ואחד על זה קאמר הר"ן והריטב"א דזה דוקא למ"ד דבעיני ג' הדסים אבל לדין סגי בהדס א' שיש ק' א' בראשו אבל לעולם גם השני קנים לחים בעיני כדאמר בבביתא שרב חסדא לא פליג אבריתא רק מוספי ומפרש דבעיני א' מהשלושה בדין דהיינו קנין בראשו דוקא. וכפי מה שביארתי בחידושי דעת רש"י ד"ל בעיני ג' קנין לחין דוקא והשלשה קנין צריכין להיות בראש כל הדס והדס. והנה הבי"ח והב"ח והכפ"ח הקשו על הרמב"ם שהשמט כל הדין הזה דיבשו רוב עליו אכן כבר כתבתי בחידושי שנעלם מהם במכ"ה דברי הרמב"ם פ' ד' ה' ח' ששם הביא דין זה גם נראה שם שיטתו כשיטה הראשונה הנ"ל דבג' עליון לחין למעלה בראשו סגי. אכן כיון שהרא"ש והר"ן והריטב"א כפי מה שכתבתי שוין בזה דבקו א' לא סגי אלא דבג' קנין בעיני עכ"פ קצת לח להרא"ש ולהר"ן והריטב"א כולו וכפי מש"כ גם דעת רש"י כן לכן יש להתמיר כדבריהם להצריך קו א' בראשו לח כולו ובשני קנים התחתונים עכ"פ עלה א' לח שזה כשר להרמב"ם והרא"ש והר"ן מטראני: (יז) מפרשים. שיטה זו היא להבי"ח דעת הרא"ש וכ"כ גם הטור בשמו. אכן כבר כתבתי בחידושי הזכרתי ג"כ ס"ק ט"ז שאין דעת הרא"ש כן דבעלה א' בקו א' סגי אלא דבג' קנים בעיני בכל א' עלה א' לח כנראה בפ"י מדבריו ודעת הטור וש"ע בזה צע"ג: (יח) על שניהם. אבל ומתחש"ק והפ"מ הקשו הא זה מקרי הדס שזטה ואיך יציל על היבש. אבל כבר כתבתי בחידושי דלא איירי הרא"ש היכי שהעלה הלח עומד למעלה אלא בשעומד בשוה עם השנים רק שהוא יותר מבחוץ שעומד באמצע ומכסה

קצה השנים מן הצדדים והם יותר מכפנים קרוב אל העץ ועי"ז העלה הלח שוכב עליהם ונראה יותר. וראי' לזה ראיתי בוודר פ' תצוה וד"ל וענני עץ עבות תלתא ועלין דילי' דא בסטרא דא ודא בסטרא דא וחד דשליש עלייהו עכ"ל. וכן ראיתי בר"ן תא"ו נ"ח שכתב שם שהשלישי שבאמצע הוא הנקרא מורכב על שניהם והוא הנקרא ראש כיון ששנים אחרים שיוצאים א' מצד זה וא' מצד זה אינם נראים כ"כ כמו האמצעי ע"ש וא"כ ברור שגם כוננת רבו הרא"ש כן: (יט) מכשירין. הש"ע לא הכריע רק שלפי כללו מדהביא יש מכשירין לבסוף משמע דפסק כותיהו אלא שבכ"י הביא בשם הר"ן שראוי להתמיר כדעת הראב"ד שפוסל ובפ"מ פסק שביים ראשון הוי ספק דאורייתא להתמיר ובשאר הימים הוי ספק דרבנן להקל: (כ) באחר. הבי"ח התמיר ביבש ראשו אפילו אי אפשר באתר הביא גם המ"א אבל בגי"ץ פסק להקל אפילו ביבש במקום דאי אפשר באתר ועמו הסכים בא"ד ולענ"ד במכ"ה לא ירדו למקור דין זה ולבאר אעתיק דברי הראשונים. הר"ן כתב אהא דביבשו רוב עליו שכשם שראשו של הדס כשהוא לח מציל על הכל כך כשהוא יבש פוסל את הכל עכ"ל וכ"כ גם הריטב"א. והטור כתב כיון דנקטם ראשו כשר גם יבש ראשו כשר וכתב הבי"ח דחולק על הר"ן והר"ן לשיטתו אולי דפוסל גם בנקטם ראשו וכבר הקשה הבי"ח שלא קרב זה על זה הר"ן איירי מיבשו העלים העליונים והטור איירי מיבש העץ שבראשו שדרכו להיות רך ולח ע"ש ולכן ביבשו העלים העליונים כיון שהם המצילים על הכל אפשר שגם הטור מדה שפוסלים אפילו כל השאר והדס לח שאין להו' שייכות עם נקטם ראשו וכ"כ ג"כ דעת הראב"ד שכתב בת"ד סי' רכ"ח ול"נ ולא בעיני עבות בראשו ולא דמי להדס שיבשו עליו והתם משום הדר הוא וכיון דכולן יבשים אם לא נשתיירו ג' בדי עליון לחין בראשן לא הוי הדר אבל הכא משום עבות ובעיני רובו עבות וכיון דרובו עבות אע"פ שאין ראשו עבות הא מקיים ב"י עבות ככולו עכ"ל והא"ר רצה להוכיח שהראב"ד חולק על הר"ן מדכתב וכיון שכולן יבשים וכ"י משמע ולא בעיני לח בראשו רק כשכולן יבשים ולענ"ד אין זה ראי' שהראב"ד איירי פה מדין הברייתא שכתוב בה יבשו רוב עליו אבל באמת מוכח אפסא אי ס"ד שברוב עלים לחים מכשיר הראב"ד ביבש בראשו למה הצריך לחלק בין עבות ליבש ולהוכיח ולא בעיני עבות בראשו הא גם ביבש לא בעיני לח בראשו אם הרוב לח ורוב בעיני גם בעבות ואדרבא קיל יבש מעבות שראשו מציל על כולו ביבש משא"כ בעבות אלא ברור שדעת הראב"ד היא ג"כ כדעת הר"ן והריטב"א שיבש בראשו לבד אף שכולו לח מכ"מ פסול. וכיון ששוין בזה ואין מי שחולק עליהם בפ"י יש לפסוק כן לפסול ביבשו העלים העליונים אפילו בשעת הדחק שלא לברך עליהם. וביבש העץ העליון זה מכשיר הטור בנקטם ואין מי שחולק עליו בזה רק מדמתמיר הרמ"א כהפוסלים בנקטם במקום שאפשר באחר ה"ה ג"כ ביבש כן ולפמשי"כ ס"ק כ"ב דבנקטם ראשו לא כשר בדיעבד רק בשהעליון העליונים תופין ה"ה ג"כ ביבש ראשו כן אבל יש תקנה גם ביבש כמו בנקטם לחתוך עד העלים העליונים אם נשאר כשיעור זה שייך גם ביבשו העלים העליונים. שוב א"ע ראיתי בראב"ד ת"ד סי' רל"ב שכתב ח"ל ומיהו מביעא לן בהדס לן יבשו בו שלשה בדין העליונים שבראשו והשאר כולן לחין מהו ומסתברא לקלא שהרי נתברר לנו נקטם ראשו פסול כגון מראש השדרה עצמה אבל אם נקטמו העלים העליונים לבדם אינו נפסל וכיון דכ"י נקטמו לא פסלי כש"כ יבשו ולא פסלי דהא אי בעי שקיל ליה אבל יבש בראש השדרה דאי בין בלולב בין בהדס וערבה מסתברא דפסול משום דמי לחוטמו של אתרוג דפסול במשהו עכ"ל הרי בפ"י שהראב"ד ג"כ ס"ל כשיטת הר"ן והריטב"א דיבש העליון לבד פוסל

- [ו] יבשו עליו פסול כמושו כשר :
- [ז] שיעור היבשות אפילו אם נפרך בצמחון אם עדיין ירוקים הם כשר ואינם נקראים יבשים אלא כשילבינו (טו) פניהם :
- [ח] יבשו רוב עליו ונשתיירו בראש כל בר מהג' בדין קן אחד וכו' ג' (טו) עליון לחין כשר ויש (יז) מפרשים שאפילו מהג' שכחד קינא יבשו שנים ולא נשאר כי אם אחד לח כשר והוא שיהיה העלה שהוא מורכב (יח) על שניהם :
- [ט] אם אותם עלים שלא יבשו הם כמושין יש פוסלין ויש (יט) מכשירין :
- [י] נקטם ראשו כשר אפילו לא עלתה בו תמורה וה"ה ליבש ראשו ויש פוסלין בנקטם ראשו :

הגה וטוב להתמיר במקום שאפשר (כ) באחר

באדמימותו אפילו לאחר כמה שנים ולא נפרך בצמחון שאינו במציאות כלל שיהי' העץ יבש כ"כ והעלים עדיין ירוקים אלא דאי דביבשות העץ לא שייך פסול כלל: (טו) עליון לחין. כבר כתבתי בחידושי שיש שיטות חלוקות בכאן לדעת רש"י כפי מה שהבין הרא"ש דעתו בעיני ג' עליון לחין למעלה לבד וכן היא ג"כ שיטת הרבינו ישע"י מטראני. ולדעת הרא"ש בעיני בג' קנים בין עליונים בין תחתונים בכל אחד עלה א' לח דהיינו אותו עלה שמורכב על השנים ונראה יותר. ודעת הר"ן והריטב"א נראה דבעיני ג' קנים לחים בכל הדס והדס ואחד מהקנים הללו צריך להיות דוקא בראשו כן נראה ברור למעיין בדבריהם הלא כמו שכתבתי בחידושי הר"ן והריטב"א כתבו כשיטה הראשונה ה"מטעני מה שכתבו ח"ל אבל אה"נ דמדינא בהדס א' שיש ק' א' בראשו סגי עכ"ל. אכן באמת לא כתבו כן אלא אמה דקאמר רב חסדא ובראש כל אחד ואחד דמשמע דצריך ג' הדסים וק' א' מהג' קנים בראש כל א' ואחד על זה קאמר הר"ן והריטב"א דזה דוקא למ"ד דבעיני ג' הדסים אבל לדין סגי בהדס א' שיש ק' א' בראשו אבל לעולם גם השני קנים לחים בעיני כדאמר בבביתא שרב חסדא לא פליג אבריתא רק מוספי ומפרש דבעיני א' מהשלושה בדין דהיינו קנין בראשו דוקא. וכפי מה שביארתי בחידושי דעת רש"י ד"ל בעיני ג' קנין לחין דוקא והשלשה קנין צריכין להיות בראש כל הדס והדס. והנה הבי"ח והב"ח והכפ"ח הקשו על הרמב"ם שהשמט כל הדין הזה דיבשו רוב עליו אכן כבר כתבתי בחידושי שנעלם מהם במכ"ה דברי הרמב"ם פ' ד' ה' ח' ששם הביא דין זה גם נראה שם שיטתו כשיטה הראשונה הנ"ל דבג' עליון לחין למעלה בראשו סגי. אכן כיון שהרא"ש והר"ן והריטב"א כפי מה שכתבתי שוין בזה דבקו א' לא סגי אלא דבג' קנין בעיני עכ"פ קצת לח להרא"ש ולהר"ן והריטב"א כולו וכפי מש"כ גם דעת רש"י כן לכן יש להתמיר כדבריהם להצריך קו א' בראשו לח כולו ובשני קנים התחתונים עכ"פ עלה א' לח שזה כשר להרמב"ם והרא"ש והר"ן מטראני: (יז) מפרשים. שיטה זו היא להבי"ח דעת הרא"ש וכ"כ גם הטור בשמו. אכן כבר כתבתי בחידושי הזכרתי ג"כ ס"ק ט"ז שאין דעת הרא"ש כן דבעלה א' בקו א' סגי אלא דבג' קנים בעיני בכל א' עלה א' לח כנראה בפ"י מדבריו ודעת הטור וש"ע בזה צע"ג: (יח) על שניהם. אבל ומתחש"ק והפ"מ הקשו הא זה מקרי הדס שזטה ואיך יציל על היבש. אבל כבר כתבתי בחידושי דלא איירי הרא"ש היכי שהעלה הלח עומד למעלה אלא בשעומד בשוה עם השנים רק שהוא יותר מבחוץ שעומד באמצע ומכסה

עח

נמע

פרק יד

גבריאל

פרק יד

שיעור אורך ההדס

א. שיעור אורך ההדס הוא שלשה טפחים, ובשעת הדחק יש להקל בשתי טפחים ומחצה (א), ויש הידור מצוה בארוכים יותר (ב).

ב. שיעור ג' טפחים י"א 29 ס"מ 11.4 אינמש ג, וי"א 24 ס"מ 9.45 אינמש ד. L

ג. שיעור זה הוא בעץ הבר, אבל העלים היוצאים מראשו אינם בכלל השיעור (ה). וכן הבר של חלק משה מן העליון, אינו מצטרף לשיעור (ו).

אם נקטם כל הראש, אבל אם נקטם רק מקצת מעובי העץ, והשאר נשאר שלם כשר, אך נכון להדר שיהי שלם לגמרי עיי"ש.

(א) שו"ע סי' תר"ג ס"א.

(ב) בכורי יעקב סק"ד, וסיים אכן רק בתנאי שיצא הלולב למעלה טפח.

(ג) שיטת החזו"א.

(ד) שיטת הגרא"ח נאה.

(ה) כמו בלולב לעיל פ"ח ס"ו. הריטבי"א סוכה, דף ל"ב ע"ב הובא בכורי יעקב שם סק"א, ומ"ב סק"א, וראה בכורי יעקב שמפקפק בזה לדינא, ועי' בפמ"ג סי' תר"ג משי"ז סק"א דמסיק בצ"ע.

(ו) חזו"א סי' קמ"ז סק"ח.

נמע

פרק יד

גבריאל

עט

ד. הדס שהוא ארוך יותר מדי, אסור לקוטמו ולקוצרו בידו כיו"ט, משום איסור מחתך במדה (ו).

(ו) נתבאר בפכ"ג אות ה'.

הרה"ל חת"ת שאול לר"ן י"א

באורים וחדושים סוכה סימן ה

ולהמצריכים כל שיעור ג"ע עבות, נראה דצ"ע רזופים וכל שיש בין הקנים קן אחד שאינו עבות פסול אע"פ שיש ג"ע עבות לבד מן הקן ההוא, דהא לדידכו מלות התורה לקחת ענף עבות ג"ע, אבל כשיש ג"ע עבות רזופין אפילו אינם צראשו נראה דשפיר דמי אף להפוסלים נקטם ראשו, דאף לדידכו מסתברא דנקטמו עלין העליונים לא הוי נקטם אח"כ נקטם העץ, ואם כן נשרו עלין העליונים כשר וחי"ב אם לא היו משולשים למש"כ הראש"ד והרא"ש דדיינס שוב, ומיכוזי אי איכא ג"ע צראשו ששרו העלין או שאינו משולש ל"ע וכמש"כ לעיל, ועדיין ל"ע בכל הניל.

יש להסתפק קן שאינו משולש שהתחתון ממנו מגיע ראשו לעיקרו של הקן שנמנעה הימנו, אם חשיב כולו משולש כיון דאיכא עבות מלבד קן זה, וכן צנשר, ול"ע, ועיי' בספר מרן זללה"ה או"ח סי' קמ"ו.

בשיעור משולש קבלתי ממרן זללה"ה דכל שיש קו הנפגש בכל ה"ג שרשים שפיר דמי, אע"פ שצנשרת אחד הוא נפגש מנמנעה ובאחד מנמנעה, ובלשון הזה אמר לי לא שזכו השיעור אלא שזכ ודאי שפיר דמי.

L

סימן ו

א) ל"ז א' ניקב נקב מפולש צמחה ושאינו מפולש צמחיה, רש"י פירש דגודל הנקב איירינן, וכן משמע דנראה דפסולי אחרון דומיא דטריפות ניכחו וצנשרת דפסולין חסרה כאיסור הכונה דנקב צנשרת פוסל, ולא החסרון צנשר שיעור איסור, ולעולם אפי' החסיר צנשר שיעור איסור כל שאין צנשרת איסור [כגון שחקר צנשרת עובי הגרגרת] כשירה, ומתניתין אשמועינן פסול חסר והוא בין ע"י נקב בין סחם חסר, כל שחסר כל שהוא פסול, ונקט צרישא נקב וחסר אגב סיפא דקתני נקב ולא חסר לאשמועינן דנקב שאינו מפולש אינו פוסל, ולכך נקט נמי צרישא נקב וחסר, אבל ה"ה חסר ולא ניקב דפסול, והיינו דניקב אין לו תקנה אפי' יתחוך כל שעה הנקב צנשרת שלא ישאר נקב, וגם צנשרת אין נראה שיעורף פגם דנקב ודחסרון הפסול וכל אחד לחודי כשר, שאין מוסקיף צנשרת הנקב אם יש צו משהו חסר או לא, הלכך כיון שלא נזכר בגמ' לפרש"י חילוק צנשרת אית לן לפרושי מחזי דעיקר הפסול משום חסר ונקט צרישא ניקב אגב סיפא.

ב) נמציו למדין לפרש"י, אחרון שחסר כ"ש פסול, ניקב ולא חסר אם הוא נקב מפולש בכל שהוא פסול, ואם אינו מפולש צמחיה, והיינו שרוחצ הנקב הוא כאיסור, וכמה הוא שיעור עמקו שיחשב נקב לא נחפרש צנשרת, ונראה דהוא לפי הנראה לעין כנקב, (או דכל שעצר הקליפה היורקה חשיב נקב, ולא נהירא).

וכן דעת הרמב"ם והרא"ש, ובמ"מ פירש צמחיה לדעת הרמב"ם דרישא תרתי קתני ניקב נקב מפולש או שחסר כל שהוא, וסיפא ניקב נקב שאינו מפולש, וכחצ כן גם דעת רש"י וכן הביא ג"כ צריעב"ח בשם רש"י ולפנינו צמחה פרש"י צנשרת דרישא חדא קתני, וכן מבואר צרישא דכחצ דאסיפא קאי, וגם בלשון המשנה הפירוש דחוק מאד דקתני רישא ניקב כשר וקתני סיפא ניקב פסול, ואיך לא הקשו בגמ' רישא לסיפא ולהכריח כצרייתא דעולא צר חיינא דיש חילוק בין מפולש לאינו מפולש, וכבר תמה בלח"מ מה הכריח לזה, ונראה דס"ל לה"מ דאי רישא חדא קתני אין לחדש חסר פוסל שלא צנשר דכיון דקתני ניקב וחסר משמע דחסר סחם כשר ולא ניחא ל"י למימר אגב סיפא וכמש"כ לעיל, ומ"מ הדברים מחוורין יותר כפרש"י והרא"ש, ואף לדעתם נראה דחסר בלא נקב נמי פוסל וכ"מ בגמ' ל"ז ד' דפריך ולר"ה קשיא מתני, וכמש"פ רש"י שם דהא חנן חסר כ"ש פסול, וממילא אפשר לפרש כן גם דעת הרמב"ם, ויש לתמוה על הבי"י שכתב דפרש"י והרמב"ם שזין לענין הבלה אף שאין פירושה שוב, וכי היכן מלאנו שהרמב"ם

לא מלאנו ברמב"ם דין נשרו מקלח עליה דתקן צנשרת, ול"ע.

מש"כ הטור סי' תרמ"ז בשם צנשרת דסגי צנשרת בעלה אחד צנשרת או ג' עלין כהדם, נראה דהכונה ביצבו שאר העלין ולא צנשרו, דודאי צנשרו רובן פסולה, דלאו צנשרי חנן נשרו מקלח עליה, אלא לאורויי דרובן נשרו פסולה, וגם עלה אחד צנשרת לא אמרו אלא צנשרת דמקדש ולא צנשרת דלולב ומוכח מזה דצמחת ערבה דלולב לא סגי צנשרת, אלא איצבו קאי, ומש"כ הטור דעת הרא"ש אין נראה קן, היינו שהרא"ש כתב דאסיפא דמתני קתני נשרו מקלח עלי לאורויי דשאר פסולין היינו צנשרו והיינו יצבו דקתני צרישא, [והדבר תימא שהצ"ח לא פירש קן, שוב הערוני דלמאי דמשמע צנשר דעת צנשרת כדעת הרמב"ם גבי הדם, והיינו דאף צנשרו סגי צנשר עלין ודנקט הרא"ש דעת הרמב"ם, אי"כ גם צנשרת יש לפרש כן דאף צנשרו ס"ל להטור ולהצנשרת כשרה בעלה אחד צנשרת או כונו צנשרת, אבל הדבר קשה ויותר נראה דעת הצנשרת כמש"כ], והרמב"ם צ"ל ה"ה כיון דל"ן זה דנשתייירי ג' עלין לחין צראשו צנשרת, ומשמע שדיינס שוב, ואף צנשרת צני ג' עלין.

7 יא) שו"ע סי' תרמ"ז סי"ה ולעיטבא צנשרת, ודעת הגאונים והרא"ה והר"ן והריטב"א והמ"מ דצנשרת כולו לעיטבא, וטעמא דלא שייך הכא רובו ככולו כתב המ"מ משום דהוא כמו מין אחר, ור"ל דכיון דהקפידה תורה שיהא עבות וע"י נאמרה הבלה דשיעור ג"ע אי"כ צני עבות ג"ע, וכל שאינו עבות לאו הדם הוא ואין כאן הדם ג"ע, ולפ"ז יש מקום לומר דשועה גרע מנשרו ואם הי' כולו משולש ונשרו מיעוט קנים י"ל דכשר, ומיכוזי צריין וריעב"ח מבואר דאף צנשרו פסול], והראש"ד והרא"ש דקדקו להכשיר נשרו מקלח [הרא"ש דקדק כן מדקתני נשרו והיינו נשרו אלא דנשרו צמחת ונפרלו צנשרת, ולפ"ז גם לפרש"י יש לדקדק כן, דרש"י נמי פירש נפרלו נשרו, ועיקר הדבר ל"ע למה שניה התנא ולא נקט צנשרת ונשרו, ולמה נפרלו מחפרש צנשרת], ולמדו מזה להכשיר מקלח שאינו עבות.

ולפ"ז נראה דליכא נפקותא בין אם הרוב המשולש הוא צמחיה או לא צמחיה, והוא מפורז בכל אורך ההדם וכל שצנשר אורך ההדם המשולש רובו דמי, דהא מנשרו ילפינן לה ונשרו מסתבר שאין לחלק בין נשרו מיעוט צמחיה או צני ומ"מ מקומות.

אבל אם ההדם ארוך יותר מג"ע והקנים המשולשים הם רק משהו יותר מטפה ומחלה צנשרת שרק מיעוט ההדם משולש, והקנים המשולשים אינם צמחיה צמחיה אחד אלא מפורזים ע"פ כולו צנשרת דליכא ג"ע שבהם הרוב משולש, נראה דפסול, דכ"ג צנשרו ודאי מסתברא דפסול דהו"ל נשרו רובן, וה"ג צנשרת שועים לא עדיפי מנשרו, [ובפמ"ג נכתב צנשרת], ואם הקנים המשולשים הם צמחיה אחד אם הם כלפי ראשו יש מקום להכשיר דהא אי צני קנים למה שיותר מג"ע והו"ל משולש רובא, ומיכוזי אפשר דצני קטומה דכל דלא קטם הו"ל שועה רובא, וכן צנשרו בין צנשרת ובין צנשרת, ואם המשולש אינו כלפי ראשו, להפוסלים נקטם ראשו מסתברא דפסול, כיון דראשו מעכב והוא אינו משולש והוא רובא, וכן צנשרו, ולהכשירם נקטם ראשו דינו שוב לאם המשולש כלפי ראשו.

יש להסתפק הדם שארכו ז' טפחים וכולו משולש ונשרו כל הקנים מג' טפחים העליונים מהו, דאע"ג דהו"ל מיעוטא דהדם מ"מ כיון שיש צמחיה שיעור הדם י"ל דפסול, וכן אם הג"ע אינם משולשים, וכ"ז להפוסלים נקטם ראשו, אבל להכשירם נקטם ראשו יש להכשיר כיון דאי צני קנים, ומיכוזי י"ל דצני קטומה דוקא וכמו שנסתפקו לעיל, אבל כן מסתבר עפי' להכשיר כיון דאיכא צמחיה צנשרת שיעור הדם, והרי השועה או שיעור העלין כולו נקטם, דמ"ל נקטם מ"ל שיש צו שאר פסול, (הגע עמך הרי זהו המשולש כלפי ראשו ג"ע, אע"פ יפסלו מחמת שיש למטה ד' טפחים שאינו משולש, וה"ג צנשרת המשולשים למטה למ"ד דקטום כשר, וכ"ג צנשרת רובא).

מורי עליו השלום (אור החמה, אמור, דף פ"ה ע"ב), שלא לדבר בתוך הסוכה בימי חג הסוכות אלא בדברי תורה, כי מצות סוכה קדושתה גדולה, והעד שעצי סוכה חל עליהם קדושה ואסורים כל שבעה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סוכה ט א), (עכ"ל ראשית חכמה).

יג. כתב מטה משה (סימן תתקי"ו): עיקר המצוה ליטן עם אשתו בסוכה, מדאמרינן בריש (סוכה) [ערכין] (ג ב), הכל חייבין בסוכה אפילו כהנים, דסלקא דעתך אמינא 'תשבו' כעין תדורו. ופירש רש"י, דכהנים היו בני עבודה ואינן יכולין לדור איש ואשתו, דאין נוקקין לנשותיהן מפני הרגל בו, אימא לא לחייבו בסוכה, קא משמע לן. ומטעם זה, מקילין עכשיו בשינה, משום שאין יכול ליטן עם אשתו, שאין לו סוכה מיוחדת ולכן פטור. והמרדכי (פ"ב דסוכה סי' תשמ"א) כתב, שסומכים העולם על דבר זה שיראים מן הצניעה, והוי כחולה שאין בו סכנה דפטור מן הסוכה. אבל כל זה שנויי דחיקי, והמקיים המצוה כתיקונה זוכה ורואה פני שכניו. ולמאן דאי אפשר ליטן עם אשתו בסוכה דאין לו סוכה מיוחדת, נראה לי שלא יבטלו מצות פריה ורביה, ובפרט זמן עונה וליל טבילה, ולא יהא אלא מצטער דפטור מהסוכה (סוכה כו א). ואין לחייבו לאחר שגודווג עם אשתו שיחזור לסוכתו, מאחר שנכנס בהיתר אין מטריחים אותו לחזור לסוכה, כמו כשהיה יטן וירדו גשמים בלילה ונכנס לבית ופסקו הגשמים, אין מטריחין אותו לחזור לסוכה כל אותו הלילה, אלא יטן בביתו עד שיעלה עמוד השחר (שם כו א). וממורי החסיד הגאון מהר"ש ז"ל שמעתי טעם אחר, שמותר ליטן בחדרו עם אשתו, כי תשבו כעין תדורו, הסוכה היא כמו בית שאדם דר בו, והאדם שדר בביתו, יש לו חדר מיוחד שהולך מביתו להחדר לשכב עם אשתו, כן הסוכה הוא לו בית ויצא מהבית להחדר לשכב עם אשתו, כמו שהוא עושה בכל ימות השנה. מכל מקום למי שיש לו סוכה מיוחדת, נראה לי, טוב יותר ליטן עמה בסוכה, כמו שכתבתי.

יד. זה"ל שזון מהר"ל בהלכות סוכה: [אמרינן במסכת סוכה (כו א)], שאל אפטרופוס של אנריפס המלך את ר' אליעזר, כגון אני שיש לי שתי נשים אחת במבריא ואחת בציפורי, מהו שאצא מסוכה לסוכה. אמר לו, לא, שאני אומר היוצא מסוכה לסוכה בטל מצוה הראשונה. ואמרת לפני מהר"י סג"ל, והיאך אדם רשאי לאכול בסוכת חבירו ומניח את שלו, שמא הא דאמרינן ביטל מצוה הראשונה דוקא כמי שיש לו שתי סוכות. ואמר מהר"י סג"ל, האוכל עם חבירו בחג יכול לקיים גם כן מצות סוכתו לאכול בה כוית.

7 טו. אמרו רבותינו ז"ל (שבת קלג ב): 'זה אלי ואנוהו' (שמות טו, ב) התנאה לפניו במצוות, סוכה נאה, אתרוג

סביב שלחנו. ואם אין לו סביב שלחנו, אוי ישלח לעניים לביתם, כי זה חלקם הראוי להם (עכ"ל יש שבר). כתב הוהדר (שם), בעי בר נש למחרי ככל יומא ויומא באנפין נהירין באושפיזין אלן דשריין עמידה, עכ"ל. הרי שאסור להיות לו פנים עצובות, וקל וחומר משהו מכעס חלילה.

טז. ששון אבא מורי ולה"ה בעמק ברכה (דף ק"ה ע"א) דיני סוכה, סי' ס"ז): טוב לאדם כשיכרך לישוב בסוכה בשעת אכילה, שיכוין בלבו בשעת ברכה גם כן לפטור בזה הברכה, השינה והמיול וכל מה שישתמש בה עד אכילה אחרת, כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא שהביא המור והבית יוסף בסימן תרל"ט. וראוי לומר ברכת 'לישב בסוכה' בקול ובמשיכה, בניגון ינגן אותה, כשאר ברכות של קידוש, דלמה תגרע, ואדרבה היא עדיפא, דהא ברכת המצוה היא שציונו השם יתברך לישוב בסוכה. והוא הדין בכל שאר ברכות, ורגיל אדם לומר אותם בקול רם, כי הקול מעורר הכוונה, עד כאן.

יז. נראה לי, אדם היושב בסוכה בכל היום ואינו יוצא ממנה, ואף אם יוצא לעשות צרכיו אינו מסיח דעתו ודעתו לחזור, ובלילה ישן שם, אוי תיכף בבוקר בבואו מבית הכנסת ונכנס לסוכתו, יכרך על הסוכה ויהיה דעתו על האכילה והמיול והשינה, ואחר כך לא יכרך בעת שעושה המוציא ופטור מעת לעת עד בוקר שני. וכן ינהג בכל ימי סוכות. ומכל מקום דרך טוב וישר הוא, בשעה שמכרך בבוקר על הסוכה, יאכל דבר מה או ישתה, שתהיה אחיזה להברכה, ומקום מוכן שתחול הברכה. ואף אם שנתה דבר שלא היה חייב בסוכה, לא עיכב, מאחר שכוננת ברכתו היא על כל מה שיעשה בסוכה, אכילה ושתייה ומיול וכל מילי. וגם בדבר זה עצמו שהוא שותה בסוכה עושה מצוה, כמו שכתב הטור (סימן תרל"ט). והמחמיר על עצמו שלא ישתה אפילו מים חוץ לסוכה, תבא עליו ברכה (ש"ע שם ס"ב).

יח. בל"ל שני של סוכות, ביום טוב של גלויות, יש מחלוקת בין הפוסקים אם לכרך זמן קודם לישוב בסוכה או אחר כך, כמבואר באורך בבית יוסף סימן תרס"א. וכשלחן ערוך (שם ס"א) כתב, לכרך זמן קודם לישוב בסוכה. מכל מקום, הייתי רגיל להכריע למי שעושה שני ימים יום כפורים מספיקא, ואוי חושב גם כן מיום שני דהוא לו כיום ראשון, זה הגהג כן, ינהג בליל שני של סוכות כמו בליל ראשון כנוכר לעיל, מאחר שבלאו הכי הרבה פוסקים סבירא להו כן, וקל להבין.

יט. כתב בראשית חכמה, שער הקדושה פרק י"ד (דף ר"ס אות ג — לד): ראוי לכל יראי חטא, שלא יתחילו לדבר זה עם זה בבית הכנסת בעסקיהם, אפילו שלא בשעת התפילה כדי שיהנוגו במורא בבית הכנסת. ואם ידברו עמהם מי שלא נהג בהם, ישיבו להם בקוצר. וכן היה מנהג

יד רמ"ה

ד. פ"י: וצריך האדם לשמוח בכל יום ויום בפנים שמחים באלו האורחים השורים עמו.

שערך הוא שלו, של רע העין, ואינו של הקב"ה, עליו כתוב חריתי פרש על פניכם וגו' פרש חגיכם ולא חגי. אוי לאותו האדם כשעה שאלו אורחי האמונה עומדים מעל שלחנו.

כלפי חוצה, ויש אנשים שאוחזים אותו הפך מזה, וכדאי הוא הנאון לסמוך עליו, עכ"ל. זה לשון אבן שועיב, בדרשותיו: וצריך ליטול פנים בפנים, פני הלולב כנגד פני הנוטל, והשדרה לחוץ, עד כאן. ובעל תולעת יעקב כתב הפך זה, בסוד ארבעה מינין, זה לשונו: ודעת חכמי האמת, כי הבא ליטול את הלולב, ימלנו ושדרתו כלפי פניו ופני הלולב כלפי חוץ, והסוד: 'וראית את אחרי ופני לא יראו' (שמות ל, כג). וצריך לחבר את האחרון עם הלולב בשעת נענוע, והמולול בזה עתיד ליתן עליו את הדין, כי כל מעשינו צריכים להיות כדוגמת עליונים, כי כן חיבה החכמה הנוראה בו, עד כאן שם (בעמק ברכה). ומאחר שהרב בעל תולעת יעקב היה רב גדול בחכמת הקבלה וכל דבריו על פי הוזהר, ראוי לנהוג בוותיה.

יח. כתב בסדר היום דף פ"ח (ברפ"ר: צ"ה) (סדר נטילה לולב): יש נהגין ליטול לולב ביום ראשון בסוכה בו, עד... אל יפרוש אדם עצמו מן הצבור, עכ"ל, עיין שם. ואני אומר, ירא שמים יוצא ידי שניהם, מאחר שנטילת לולב זמנו כל היום, על כן לא יסיח דעתו ממנו בצאתו מבית הכנסת, ויך מחיל אל חיל, והיינו מבית הכנסת לסוכה, וינענע שם לששה קצוות, וכן אני נוהג בכל ימי סוכות. אחר כותבי זה, מצאתי בכתבי קודש של תלמידי האר"י ז"ל, ענין נטילת לולב: יותר טוב לברך תחלה קודם התפילה בהיותך בביתך בסוכה עצמה, ואחר כך שאר הניענועים וההקפות יהיו בבית הכנסת, ויותר טוב היה לברך על הלולב אחר העמידה קודם ההלל בביתך בסוכה, אך מפני הרואים תעשה כנוכח לעיל סדר הראשון, עד כאן. והבוחר יבחר.

יט. משה-משה (סימן תתקכ"ו): מצות לולב, לאגוד הדם ולולב וערכה יחד, משום זה אלי ואנוהו' (שמות טו, ב). לא אגדו כשר. ואם הותר ביום טוב, אסור לקשור, אלא יכרוך ויתחוב כאגודה של ירק, ואין אוגדן אותו אלא במינו, לכן יתיר המשיחה שסביב ההרס שלא יהיה חוצץ, ואוגד יחד כף תומר אחר ושלשה ענפי הדסים ושתי ערבות, ויהיה בין הכל שבעה, כנגד שבעה רקיעים, כן כתב מהר"י ווייל (כשו"ת סי' קצ"א). ולי נראה, כנגד 'שבע שמחות את פניך' (תהלים טו, יא) דדרשינן אותו (ויקרא רבה פ"א ס"ב) אמצות לולב. וכן יסד הפייט 'ערכה שתיים'. וכן מהר"ש אומר, הערכה כנגד הרשעים, לפיכך כל מה שיכול למעט עדיף טפי. לכן אין ליקח רק שתי ערבות ללולב, ואם לקח יותר כשר. ומצוה שיאגדנו שלא יתפורו ענפי ערבות לכאן ולכאן. ונהגו לעשות שלש אגודות כנגד שלשה אבות. אי נמי, 'לולב' בגימטריא ס"ח, ושלש אגודות הרי ע"א, כנגד ע"א סנהדרין. ואם לא נאגד אלא אגד אחד, כשר. ויאגדנו דרך גדילתם. לכן יזהר בההרס להתיר אגודתו לראות אם מונח כתקנו, כי הגוים לפעמים נותנים עוקצו של זה לצד עיקרו של זה, ולפעמים גם כופפים ראשיה לתוך כדי שלא ינשרו העלין, ואז לא מונח כדרך

נאה. ואמרינן (בבא קמא ט ב), הידור מצוה — עד שלישי. וענין כי ראיתי בני אדם מוקדקים דקדוק דק וקל ומניחין את החמור, והיינו שרואין הכל אחר השושנתא של אחרון אם נחסר דבר מה ממנו, אף אם האחרון מהודר בכל מיני הידור ביזפי ובתואר, מניחין את זה ולוקחים אחר, אף שאין דומה לו במראה ובקומה ובהידור, רק שאין שום חסרון בשושנתא, אבל טועים הם על כך. עיין בגמרא ובפוסקים, והם מובאים בבית יוסף סימן תרמ"ח. תגן (סוכה לד ב): נטילה פטמתו פסול, ניטל עוקצו כשר בו, עד... דאם לא כן, הוה ליה חסר ופסול.

וכתב הבית יוסף (שם): וכתב הרב המגיד (הלכות לולב פ"ח ה"ז) שנראה מרבני הרמב"ם בו, עד... נקראת דד ולא חוטם, עכ"ל. הרי שאין פסול בנטילה השושנתא, ומכל שכן כשיש שושנתא רק נחסר מקצתה והאחרון בעצמו הוא מהודר ומפואר, ולוקח בשביל זה אחר שאינו מהודר, הוא הכסיל שבחשך הולך.

פז. עוד שם בעמק ברכה (דף ק"ה (כוונות הסוכה, סי' ס"ח)): כתב האבן שועיב, בדרשת סוכות, זה לשונו: ושמעתי שיש לאדם להקדים נטילת האחרון בשמאל, ואחר כך לולב בימין, וכשמניחו או נותנו, נותן הלולב תחלה, ואחר כך האחרון, כענין התפילין. וכן הקדים הפסוק (ויקרא כג, ט) 'פרי עץ הדר' בו. וכמו שאמרו (מנחות לו א) בתפילין (דברים ג, ח) 'וקשרתם לאות על ירך והיו למטפת בין עיניך', כל זמן שיהיו המוטפות בין עיניך יהיו שתיים. וכן כל זמן שהלולב בימין בו, עכ"ל. על כן בקהלות הנוהגות למכור מקום אצל השליח צבור, והיינו לאחר שמגענע השליח צבור, נותן האחרון ולולב לאותו שעומד אצלו שהוא ינענע בשעה שמגענעין הקהל, צריך השליח צבור להניח האחרון ולולב מידו על איזה מקום, ומאותו המקום יקח העומד אצלו, והשליח צבור יניח הלולב תחילה ואחר כך האחרון, והעומד אצלו יקח מתחילה האחרון ואחר כך הלולב, אבל מיד ליד לא ינקה אחר ממה נפשך, שאם השליח צבור יושיט לו הלולב מתחלה אם כן המקבלו מקבל הלולב תחילה ולא שפיר עבדי, ואם בהיפך, אזי השליח צבור לאו שפיר עבדי, וקל להבין.

יז. כתוב בכתבי הקודש של תלמידי האר"י ז"ל: לכל ששה קצוות שתגענע הלולב, תכוון להמשיך ולהביא את סוף הלולב וההדסים והערבות והאחרון במקום הזה שלך. והסוד עמוק עמוק, אשרי להבא בסודותיו ומכיר אותם. ויהי רצון שאתם בני יצ"ו תזכו לראות את כל דבריו ולהבין אותם.

בעמק-ברכה (דף ק"ה (כוונות הסוכה, סי' ס"ח)): כתב אבודרה"ם, בסדר תפילת סוכות, זה לשונו: וכתב רבינו סעדיה, שצריך בשעת נטילה, שיהיה פני הלולב שהוא האדום כנגד פני המתפלל, והצד הירוק שבו השדרה

יד רפ"ה

להתפור מהלולב.

ה. הטעם כדי שיהיו נוגעים בלולב (כף החיים סי' תרנ"א אות י"ב). ולפיי"ז ה"ה בהרס, אלא דנקט ערכה משום דענפיה רכים יותר מהרס ועשירי